

Száler Péter
Bálacsarita – A gyermekisten játéka^{*}

Előszó

Az olvasó a következőkben a Krisna (Kṛṣṇa)¹ ifjúságát feldolgozó *Bálacsarita* (*Bālacarita*) című óind drámát ismerheti meg. A művet tizenkét másik, hasonló formai és stilisztikai jegyet mutató színdarabbal együtt T. Ganapati Sásztri fedezte fel 1911-ben, és tulajdonította Bhászának (Bhāsa),² a Kálidásza (Kālidāsa; 5. század³) előtti drámairodalom kiemelkedő alakjának.⁴ A szerző meghatározásakor alapvetően két forrásra, Bána (Bāṇa) *Harsacsarita* (*Harṣacarita*; *Harsa cselekedetei*) című művére (7. század) és egy, a *Szúktimuktávālī* (*Sūktimuktāvālī*; *Szép mondások gyöngysora*) című antológiában található, Rádzsasékharától (Rājaśekhara; 10. század) származó versre támaszkodott.

T. Ganapati Sásztri értelmezése szerint⁵ Bána a *szútradhāra* (*sūtradhāra*), vagyis a színigazgató szerepeltetését a színdarabok bevezetőjében kifejezetten Bhásza drámáinak a sajátosságaként említette.⁶ Másfelől a Rádzsasékharának tulajdonított vers arról számol be, hogy a több drámát is író Bhásza egyik műve a *Svapnavāsavadatta* (*Svapnavāsavadatta*; *Vászavadattá álma*) címet

<https://doi.org/10.24391/KELETKUT.2024.1.65>

* A tanulmány a K 142535 számú NKFIH-projekt támogatásával készült.

¹ A cikkben a szanszkrit szavak és nevek magyaros átírásban szerepelnek, az IAST szerinti tudományos átírásuk kizárólag az első előfordulásukkor van megadva.

² *The Svapnavāsavadatta of Bhāsa*. Ed. with notes by T. Ganapati Sāstrī. Trivandrum, 1912, xx–xxi.

³ Andrzej Gawroński, The Digvijaya of Raghu and Some Connected Problems. *Rocznik Orientalistyczny* 1 (1914–1918) 76–77.

⁴ Kálidásza a *Mālavikāgnimitra* (*Mālavikāgnimitra*; *Mālaviká és Agnimitra*; Schmidt József műfordításában *A király és a bajadér* címen jelent meg.) című drámájában Bhászára már hírnevet szerzett szerzőként utalt (ld. *Mālavikā and Agnimitra*. Ed. by C. R. Devadhar. Delhi, 2002, 2).

⁵ *The Svapnavāsavadatta*, xxi.

⁶ Bána a *Harsacsarita* egyik bevezető versében a következőket írta Bhászáról: *sūtradhārākr̥tārambhair nātakair bahubhūmikaiḥ | sapatākair yaśo lebhe Bhāso devakulair iva ||* „Bhásza a színigazgató által megkezdett, több szálon futó, epizódokkal tűzdelt drámái révén olyan hírnevet szerzett magának, mintha építészek által tervezett, többszintes, lobogókkal teli templomokat emelt volna.” (*Harṣacarita* 1.15; ld. *The Harṣacarita of Bāṇabhaṭṭa*. Ed. by P. V. Kane. Delhi–Patna–Varanasi, 1965, 2). A vers alapján számomra kétségesnek tűnik az az elképzelés, hogy Bhásza újítása lett volna a *szútradhāra* alkalmazása, hiszen az ’építész’-t is jelentő szó vélhetően csak a szójáték (*slēsa* [*ślēṣa*]) kedvéért kerülhetett a versbe.

viselte.⁷ Mivel a felfedezett darabok mindegyikében szerepel *szútradhāra*, illetve az egyiküknek valóban *Szvapnavászavadatta* a címe, ezért Sásztrī arra a következtetésre jutott, hogy Bhásza elveszett drámáit sikerült megtalálnia.

Habár a művek valóban tartalmaznak archaikus elemeket (amilyen például a későbbi drámákban elterjedt *māhārāstrī* [*māhārāṣṭrī*] prákrit mellőzése),⁸ Bhásza szerzőként való azonosítását már a kezdetektől fogva sokan kétségbe vonták.⁹ Ezt a kételyt a felfedezést követő kutatások csak tovább erősítették, és napjainkra az vált elfogadottabbá, hogy a művek minden bizonnyal Kálidásza után, feltételezhetően a dél-indiai Pallavák (6–7. század) pártfogása alatt keletkeztek.¹⁰ A közbeszédben ennek ellenére mind a mai napig gyakran fordul elő a „Bhásza-drámák” elnevezés, jóllehet a kéziratok első kiadási helye alapján talán szerencsésebb lenne „trivandrumi drámák” néven hivatkozni rájuk.¹¹

Témájukat tekintve a darabok többsége a szanszkrit eposzokon, vagyis a *Mahābhāratán* (*Mahābhārata*)¹² és a *Rámájánán* (*Rāmāyaṇa*) alapszik,¹³ de vannak köztük az óind meseirodalomból táplálkozó,¹⁴ illetve az írói képzeletből származó történetek is.¹⁵

⁷ Bhászával kapcsolatban a Bhagadattának tulajdonított *Szūktimuktāvalī* című antológia tartalmaz egy Rádzsasékháranak tulajdonított verset: *Bhāsanāṭakakacre 'pi cchekaiḥ kṣipte parīkṣitum | Svapnavāśavadattasya dāhako 'bhūn na pāvakah ||* „Habár a műértők, hogy próbára tegyék, Bhásza valamennyi művét tüzre dobták, a *Szvapnavászavadatta* nem égett el.” (*Szūktimuktāvalī* 4.48; ld. *The Sūktimuktāvalī of Bhagadatta Jalhana*. Ed. by Embar Krishnamacharya. Baroda, 1938, 43).

⁸ Herman Tiekens, *The So-called Trivandrum Plays Attributed to Bhāsa*. *Wiener Zeitschrift für die Kunde Südasiens* 37 (1993) 7.

⁹ Lionel David Barnett, *The Matta-Vilāsa and „Bhāsa”*. *Bulletin of the School of Oriental Studies* 1 (1920/3) 35–38 (<https://doi.org/10.1017/S0041977X00087139>); A. Krishna Pisharoti–K. Rama Pisharoti, „Bhāsa’s Works” – Are They Genuine? *Bulletin of the School of Oriental Studies* 3 (1923/1) 107–117.

¹⁰ Tiekens, *The So-called Trivandrum Plays*, 36.

¹¹ Tiekens, *The So-called Trivandrum Plays*, 5.

¹² A *Harivansán* (*Harivaṃśa*), azaz a *Mahābhārata* függelékén alapuló *Bālacsarītán* túl hat színdarab kapcsolódik a nagy eposzhoz. A *Pancsarātra* (*Pañcarātra*; *Öt éjszaka*) a Pándavák (Pāṇḍava) száműzetése alatt játszódik, és azt meséli el, hogyan tudta Dróna (Droṇa), a szembenálló unokatestvérek tanítója a történet fő gonoszát, Durjódhanát (Duryodhana) rávenni arra, hogy mondjon le országa feléről. A *Madhjamavjājoga* (*Madhyamavyāyoga*; *A középső színmű*) a második legidősebb Pándava, Bhíma (Bhīma) a rengetegben átél egyik kalandját beszéli el. A *Dūtavākya* (*Dūtavākya*; *A követ beszéde*) Krisna, míg a *Dūtaghāṭakaca* (*Dūtaghāṭakaca*; *Ghāṭakaca követsége*) Bhíma fia, Ghāṭakaca (Ghāṭakaca) követségéről szól. A *Karnabhāra* (*Karnabhāra*; *Karna terhe*) Karna (Karna) bukásainak az okaira világít rá, az *Ūrubhanga* (*Ūrubhanga*; *Combtörés*) pedig Durjódhana halálát dolgozza fel.

¹³ A korpusz két, *Rámájánán* alapuló darabja közül a *Pratimānātaka* (*Pratimānātaka*; *Színdarab a szobrokról*) Ráma (Rāma) száműzetéséhez, míg az *Abhisēkanātaka* (*Abhisēkanātaka*; *Színdarab a királlyá kenésről*) a királlyá koronázásához kapcsolódik.

¹⁴ A *Pratidnyājauṅgharājana* (*Pratidnyājauṅgharājana*; *Jauṅgharājana fogadalma*) és a *Szvapnavászavadatta* az óind meseirodalomból ismert történeteket dolgoz fel.

¹⁵ Az *Avimāraka* (*Avimāraka*) és a *Csārudatta* (*Cārudatta*) vélhetően pusztán a szerzői fantáziából származik (Tiekens, *The So-called Trivandrum Plays*, 5).

A *Bálacsarita* Krisna ifjúságát, azaz a születésétől Kansza (Kaṃsa) megöléséig tartó életszakaszát dolgozza fel. Fő forrásául minden bizonnyal a legrégebbi fennmaradt Krisna-életrajz, a *Mahābhārata* függelékeként ismert epikus mű, a *Harivansa* (*Harivaṃśa*; *Hari nemzetsége*) szolgálhatott. Habár a dráma cselekménye ily módon igazodik a *Harivansához*, több sajátos tartalmi elem is megfigyelhető benne.

A színdarabbeli események egy éjszakai meneküléssel veszik kezdetüket. Mivel a Mathurá (Mathurā) városát uraló Kansza egy jövendölést hallva attól rettegett, hogy saját unokaöccse fog végezni vele, ezért a potenciális trónfosztókat, vagyis testvére, Dévakī (Devakī) fiait rögtön a születésüket követően megölte. Az első hat gyermek meggyilkolása után azonban Vasudévának (Vasudeva) sikerült kimenekítenie Krisnát a városból, és a környékbeli pásztorok gondjára bízta.

A történetet az első nyugati értelmezők Krisztus születésével, illetve a heródesi gyermekgyilkosságokkal igyekeztek párhuzamba állítani,¹⁶ azonban ezek az elméletek széles körben sohasem váltak elfogadottá. A Kr. e. 2. századra datált szanszkrit nyelvtan, a *Mahābhāsja* (*Mahābhāṣya*; *Nagy kommentár*) már utalt Kansza megölésére, ami arra enged következtetni, hogy a történetet jóval Krisztus születése előtt ismerték az indiai szubkontinensen.¹⁷

Másrészt a *Mahābhārata*-beli hős, Bhísma (Bhīṣma) Krisnához hasonló születéstörténete azt sejteti, hogy az újszülöttek feláldozása az ind mitológián belül keringő vándormotívum lehetett. Krisna születéstörténetéhez hasonlóan Bhísma fivérei ugyancsak rögtön a világrajövetelük után gyilkosság áldozatai lettek. Őket saját anyjuk, azaz Gangá (Gaṅgā), a Gangesz folyót megtestestítő istennő fojtotta vízbe, mivel a gyermekek képében valójában a *vasuknak* (*vasu*) nevezett istencsoport tagjai születtek a Földre, akik még a mennyben, kényszerű földi életük megkezdése előtt egyezséget kötöttek a szent folyóval, hogy amennyire lehet, segíti őket halandó életük megrövidítésében.¹⁸

A *Harivansa* szerint Krisna testvérei a *vasukhoz* hasonlóan ugyancsak természetfeletti lények voltak, hiszen a testükben a Sadgarbháknak (Ṣaḍgarbha) nevezett démonok születtek a Földre.¹⁹ A Sadgarbhák alakja a *Bálacsaritából*

¹⁶ Albrecht Weber, *Über die Kṛishṇajanmāshṭamī. Kṛishṇa's Geburtsfest*. Berlin, 1868; J. Kennedy, The Child Krishna, Christianity, and the Gurjars. *Journal of the Royal Asiatic Society* (1907) 951–991 (<https://doi.org/10.1017/S0035869X00036881>).

¹⁷ Arthur Berriedale Keith, The Child Krishna. *Journal of the Royal Asiatic Society* (1908) 173; Norvin Hein, A Revolution in Kṛṣṇaism: The Cult of Gopāla. *History of Religions* 25 (1986/4) 303–304 (<https://doi.org/10.1086/463051>).

¹⁸ *Mahābhārata* 1.91.1–93.46; A *Mahābhārata*-részletek szöveghelyének megadása az alábbi kritikái kiadást követi: *The Mahābhārata*. I–XIX. Ed. by Vishnu Sitaram Sukthankar et al. Poona, 1927–1966.

¹⁹ *Harivaṃśa* 47.9–28; ld. *The Harivaṃśa. Being the Khila or Supplement to the Mahābhārata*. Ed. by Parashuram Lakshman Vaidya. Poona, 1969.

eltűnt, amit talán azzal lehet magyarázni, hogy ez a feldolgozás erőteljesebben törekedett arra, hogy Kansza kegyetlenségét kiemelje, illetve a szerzője valószínűleg a legfőbb jóként azonosított istenséggel összeegyeztethetetlennek érezte azt, hogy a démonok segítségét vegye igénybe.²⁰

Krisna bátyjaival kapcsolatban fontos kitérni még Szankarsanára (Saṅkarṣaṇa, más néven Balarāma [Balarāma]), aki ugyan a *Bālacsarita* harmadik felvonásától kezdve mint Krisna idősebb testvére folyamatosan jelen van a műben, születése még sincs kifejtve. Szankarsana az első hat gyermek megölése után annak köszönhetően maradt életben, hogy apja még világrajövele előtt eltávolította Dévakí hasából, és másik felesége, Róhiní (Rohiṇī) méhébe helyezte át.²¹

Mivel a *Harivansa* csak röviden hivatkozik az éjszakai menekülésre, illetve Krisna és a pásztorközösségben született kislány kicserélésére, nem meglepő, hogy az epizód színpadi megjelenítése számos egyedi elemet tartalmaz, mint például a Jamuná (Yamunā) folyó megdermedése vagy az újszülött gyermekek természetfeletti testtömege. Az utóbbi esetében érdemes felfigyelni a dráma humorára. A színpadi előadás során minden bizonnyal igencsak komikusnak hathatott, ahogy felnőt, saját erejükről hengegő férfiak sikertelenül próbálták meg felemelni az apró újszülötteket. A túlon túl nehéz gyermek motívuma egyébként a Krisna-mondakör egészét tekintve nem példa nélküli. A *Bālacsarita* harmadik felvonása említi a Pralamba-mítoszt,²² amely szerint a Krisna bátyját, Szankarsanát elrabolni készülő démonnak azért kellett folyamatosan egyre nagyobbra növekednie, mert képtelen volt megtartani a parányi gyermeket.

A *Bālacsarita* ezek mellett számos olyan jellegzetességet is tartalmaz, amelyek vélhetően egy, az elterjedt Krisna-életrajzoktól különböző, másik hagyomány emlékét őrzik. Az első felvonásban erre szolgál példaként Krisna nevelőapja, Nandagópa (Nandagopa) és Vasudéva sajátos kapcsolata. Kettőjük dialógusa arról számol be, hogy Vasudéva hajdanán Kansza parancsára kénytelen volt megverni és megkötözni a pásztorközösséget vezető Nandagópát. Mivel a színdarab nem részletezi ennek az eseménynek a pontos körülményeit, arra lehet következtetni, hogy Nandagópa bilincsbe verése egy olyan történet lehetett, amellyel az előadás közönsége – Szankarsanának a drámában nem részletezett születéséhez hasonlóan – minden bizonnyal tisztában volt.

Az első felvonást Visnu (Viṣṇu) fegyvereinek és hatásának, Garudának (Garuḍa) az alászállása zárja le. Ez ugyancsak egyedi megoldás, hiszen a legtöbb forrás szerint Krisna a pásztorközösségben töltött évei során kifejezetten kerülte

²⁰ Carl Suneson, The „Ṣaḍgarbha” Tradition in the Harivaṃśa, the Purāṇas and the Kṛṣṇa-caritraṇāṭaka of Raṇajit Malla. *Wiener Zeitschrift für die Kunde Südasiens* 36 (1992) Supplement: *Proceedings of the VIIIth World Sanskrit Conference Vienna 1990*, 205–206.

²¹ *Harivaṃśa* 47.30–32, 48.2–7.

²² *Harivaṃśa* 58.1–58.

a fegyverek alkalmazását, és csak Kansza megölése után, mintegy a felnőtté válás próbatételét kiállva változott át az elsősorban a *Mahábháratából* ismert diszkoszharccossá. Ez a különbség az ifjú, mathurái és a felnőtt, Dváarakába (Dváarakā) költözött Krisna közt egyébként annyira éles, hogy Robert P. Goldman ebben látta az egyik bizonyítékát annak, hogy a ma ismert Krisna alakja valójában két, egymástól eredetileg független mitikus hős összeolvadásából jött létre.²³ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy annak ellenére, hogy a fegyverek megjelennek a felvonás végén, a dráma egészét tekintve a széles körben elterjedt Krisna-életrajzokkal összhangban passzív maradnak, sőt a harmadik felvonásban Aristával (Ariṣṭa) szemben maga a hős jelenti ki, hogy fegyverekre csak a gyengéknek van szükségük. A történet emellett arra is rámutat, hogy a dráma szerint a Krisnával való küzdelem önmagában üdvösséget eredményez. Ez a gondolat eltér a *Harivansa* felfogásától, amely a *Bhagavadgítával* (*Bhagavadgītā*) összhangban kizárólag a fegyver általi hősi halálnak tulajdonít üdvözítő erőt, és Kansza pusztá kézzel való meggyilkolását a túlvilági örömtől való szándékos megfosztásaként értelmezi.²⁴

A színdarab második felvonása Kansza udvarában játszódik. Amíg a *Harivansa* Kanszát a Mathurá központú, Súrászéna (Śūrasena) néven ismert ország királyaként és az ismert világot uraló magadhai király, Dzsarászandha (Jarāsandha) hűséges vazallusaként mutatja be,²⁵ addig a színdarab jelentős módon felnagyítja a hatalmát, és az egész Föld uraként ábrázolja a gonosztevőt. Mivel az ind felfogás a világot kormányzó királyt, a *csakravartin* (*cakravartin*) hagyományosan erényes, a politikai feladatokat megfelelően ellátó uralkodóként képzelte el,²⁶ ezért a dráma szerzője, illetve hagyományozói vélhetően szükség-szerűnek érezték, hogy a felnagyított hatalmú Kansza bukását sajátos módon egy bölcs átkára vezessék vissza. Habár a *Bálacsarita* Madhūka (Madhūka) néven utal az átkozóra, konkrét személyét Nandagópa megbilincselőjéhez hasonlóan homály fedi.

Kansza udvarában elsőként a megszemélyesített átok jelenik meg, és bírja távozásra a király méltóságát jelképező Srí (Śrī) istennőt. Ezt követően a színdarabbeli események a *Harivansából* ismert módon folytatódnak, és a történet széles körben elterjedt változataihoz képest mindössze egyetlen jelentős különbség figyelhető meg. A *Harivansa* szerint Visnu álma, Nidrá (Nidrā) az, aki Krisna

²³ Robert P. Goldman, A City of the Heart: Epic Mathura and the Indian Imagination. *Journal of the American Oriental Society* 106 (1986/3) 479–480 (<https://doi.org/10.2307/602106>).

²⁴ Száler Péter, Menny és Pokol közt. Kansza megölése a Krisna-történetekben. *Ókor* 19 (2020/1) 43–45.

²⁵ *Harivaṃśa* 80.4.

²⁶ Arthur Llewellyn Basham, *The Wonder That Was India*. Calcutta–Allahabad–Bombay–Delhi, 1986, 84.

mentése érdekében alászállt a pásztorközösségbe,²⁷ míg a *Bálacsarita* ezt a szerepet egy Kártjájaní (Kārtjāyanī) nevű istennőnek tulajdonítja.

A harmadik felvonást a Mathurá-környéki pásztorok beszélgetése vezeti be. A dialógus sajátossága, hogy a szereplők egy, a költészettanokban nem említett, „nem kanonizált” prákrit nyelven kommunikálnak egymással.²⁸ A párbeszéd lényegében összefoglalja Krisna már végrehajtott hőstetteit. A felsorolásból mindössze a folytatásban elbeszélte Arista- és Kálíja (Kālīya)-történet marad ki, valamint a Góvardhana (Govardhana)-hegy felemelése, amely a negyedik felvonásban utalás szintjén kerül elő.

Fontos megjegyezni, hogy a színdarab a Krisna életéhez kapcsolódó eseményeket a *Harivansától* eltérő kronológia szerint ismerteti:

<i>Bálacsarita</i>	<i>Harivansa</i> ²⁹
Pútaná	Szekér
Szekér	Pútaná
Fák kidöntése	Fák kidöntése
Pralamba	<i>Kálíja</i>
Dhénuka	Dhénuka
<i>Késin</i>	Pralamba
Arista	Arista
<i>Kálíja</i>	<i>Késin</i>

A két mű között a legszembeűnőbb különbség Kálíja, illetve Késin (Késin) pozíciója közt figyelhető meg. A *Bálacsaritával* szemben a *Harivansa* arról számol be, hogy a pásztorközösségbeli fák kidöntését követően a pásztorok új szállásterületet keresnek. Ennek megfelelően ebben a műben az új otthon, Vrindávana (Vr̥ndāvana) elfoglalásakor, illetve annak rituális megtisztításakor kerül sor a Jamunában lakó kígyó, Kálíja eltávolítására, míg a démonok megölését Késin legyőzése zárja le, akít a *Harivansa* Kansza legközvetlenebb szövetségeseként mutat be.³⁰

A *Bálacsarita* kronológiai módosítását talán a színpadi megjelenítés motíválhatta. A dráma feltehetőleg mindenekelőtt a korabeli dél-indiai közönségnek szólt, vagyis olyan helyen mutatták be, ahol az éghajlati körülmények nem tették lehetővé a lótenyésztés meghonosulását, és az ott élők a történelem során

²⁷ *Harivamśa* 48.10.

²⁸ Anna Aurelia Esposito, Some Aspects of Textual Criticism Concerning the Keralite Drama Manuscripts. *Wiener Zeitschrift für die Kunde Südasiens* 52–53 (2009–2010) 274 (<https://doi.org/10.1553/wzks2009-2010s269>).

²⁹ A táblázatban dőlt betűvel szerepelnek azok az események, amelyek egymástól eltérő időpontban tűnnek fel a két Krisna-életrajzban.

³⁰ *Harivamśa* 67.20.

folyamatosan a lovak importálására kényszerültek.³¹ Késin hátrасorolását ennek megfelelően talán az magyarázza, hogy a közönség számára nehezen lett volna elfogadható az, hogy Arista, az életerős bika legyőzése után egy általuk jellemzően satnya jószágként ismert állattal való küzdelem készítse elő a dráma csúcspontjával szolgáló bevonulást Mathurába. Kálíja ebből a szempontból kézenfekvő alternatíva lehetett, hiszen a *nága (nāga)*-kultusz révén Dél-Ázsiában a kígyókat általános tisztelet övezte, és így a Jamuná-beli kígyóval folytatott harc még az Aristával való párbajnál is nagyobb presztízsként volt felfogható.

Meg kell említeni azt is, hogy a *Bálacsarita*-beli Kálíja-történet felhasználta a Késin-mítosz jellegzetes motívumát, azaz Krisna csodálatos erővel bíró karját. A *Harivansa* szerint Késin megpróbálja átharapni a hős karját, azonban nagy igyekezetében ő maga reped ketté.³² Habár Kálíja ezt a szomorú véget elkerüli, a *Bálacsarita* a róla szóló történetbe ágyazza be a természetfeletti keménységgel bíró kar toposzát.

A *Bálacsarita* további újítása az is, hogy amíg a *Harivansa* a szekér összetöréséhez,³³ illetve a fák kidöntéséhez³⁴ nem társít földöntúli gonosz erőket, addig a színdarab valamennyi gyermekkori cselekedetet démonok megölésével kapcsolja össze. A pásztorok által elmesélt kalandok ennek megfelelően rendre azzal a formulával érnek véget, hogy a démonok eredeti alakjukat visszanyerve veszítik el az életüket.

A színdarab ötödik felvonása a hősök Mathurába való bevonulását, illetve Kansza megölését beszéli el. A *Bálacsarita* ezúttal pontosan követi a *Harivansa*-beli eseményeket, jóllehet azokat a birkózóverseny kezdetéig sajátos módon Kansza szemszögéből ismerteti a nézőkkel. Hasonlóan a mitikus elbeszélésekhez, a színpadi feldolgozásban sem kerül sor párbeszédre Krisna és Kansza között. A hős azzal indokolja tettét, hogy a Kansza testében élő démont kell elpusztítania. A mű ezen a ponton feltételezhetően arra a *Harivansa*-beli hagyományra utal vissza, amely szerint Kansza testében valójában Visnu mennyei ellenfele, Kálanémi (Kālanemi) született a Földre.³⁵ A *Harivansa* tanítása szerint az égi szférában elbukott démonok rendszerint a Földön születnek újra, és ezért teljes elpusztításukhoz itt is végezni kell velük.³⁶ Krisna ennek megfelelően kénytelen orgyilkosként megölni a gonosz királyt, mivel a *ksatrijává (kṣatriya)* vált démon, ha harcban esne el, ismét az istenek világában születne újra.

Az előszót néhány fordítástechnikai megjegyzéssel szeretném zárni. Az eredeti mű a prózai szövegeken túl számos versbetétet is tartalmaz. Ezek fordításakor

³¹ Nazer Aziz Anjum, Horse Trade in Medieval South India. *Proceedings of History Congress 73* (2012) 295.

³² *Harivaṃśa* 67.1–51.

³³ *Harivaṃśa* 50.4–19.

³⁴ *Harivaṃśa* 51.11–37.

³⁵ *Harivaṃśa* 44.61–65.

³⁶ *Harivaṃśa* 44.75–79.

a bennük megfogalmazott gondolatok, illetve költői képek pontos visszaadására törekedtem, ezért nem tettem kísérletet arra, hogy az eredeti versmértékeket tükröző, metrumhű fordításokat hozzak létre.³⁷ Jóllehet az óind drámák hagyományosan többnyelvűek, azaz a szanszkrit mellett középind dialektusokat is használnak, ezeket a nyelvi regisztereket a fordításomban ugyancsak nem próbáltam meg (például archaizmusok vagy tájnyelvi szavak segítségével) utánozni.

³⁷ A fordításban a verseket kétoldali behúzással különítem el a prózai részekről.

FÜGGELÉK

*A Bálacsarita fordítása*³⁸

Szereplők

Első ajtónálló nő (Jasódhará)
Második ajtónálló nő (Madhuriká)
Arista
Átok
Csandála-lányok (Nyomor, Gonoszság, Éjsötét, Mélyálom, Sárgaszem)
Csánúra
Dajka
Dámaka
Dámódara
Dévaki
Garuda
Kálija
Kamarás
Kártjájaní
Kártjájaní kísérete (Kundódara, Súla, Níla, Manódzsava)
Katona (Dhruvaszéna)
Király (Kansza)
Mustika
Nandagópa
Nárada
Öreg pásztor
Pásztorok
Pásztorlányok
Srí
Szankarsana
Ugraszéna
Vaszudéva
Visnu öt fegyvere

³⁸ A magyar fordítás T. Ganapati Sásztrí kiadásán alapszik (ld. *The Bálacharita of Bhâsa*. Ed. by T. Ganapati Sásztrí. Trivandrum, 1912).

ELŐJÁTÉK

(A bevezető ima után belép a színigazgató)

SZÍNIGAZGATÓ

[A magasztos Isten] oltalmazzon valamennyiünket! Őt a világ kezdetén Nárájanának hívták, és a teste, akár a szárnyascsigák héja, tejfehéren ragyogott. Ezután a Visnu nevet kapta, és színarany színben elég volt három lépést tennie, hogy mindhárom világot átlépje. Rávanával a harmadik korban köleslevél zöldjévé sötétülve számolt le.³⁹ Most Dámódara, azaz Kötélhas a neve, és olyan, mintha az egész testét fekete szemfesték lepte volna be.

A tisztelt egybegyűlteket arról szeretném tájékoztatni... Várjunk csak! Mi ez?

Miközben Önökhöz beszéltem, mintha valaki szólta volna. Megnézem, ki az.

SZÍNFALAK MÖGÖTT

Égenjáró!

SZÍNIGAZGATÓ

Rendben, értem.

[Az égből] virágese hull, a mennyből harsonák szava szól, lám, Nárada érkezett meg, hogy lássa Harit, amint a Vrisnik újszülöttje lett.

(Távozik, belép Nárada)

NÁRADA

„Égenjáró” – a háromvilág engem így nevez. Brahmá otthonából, íme, a vitákat kedvelő Nárada érkezett meg.

Jaj nekem!

A démon–isten háborúk véget értek! Az állandóan idilli égbolt untat engem. Ha tehát két Védarecitáció közt tehetem, a lantomat pengetem, és viszályokat keltek.

Másfelől

tiszteletben tartom mindazt, amit valamennyiünk nagyapja, [Brahmá] rendelt. Nagyra becsülöm az összes olyan erdőt, ahol [aszkták] vezetnek. Azt azonban mégsem tagadhatom le, hogy igazán csak az ujjaim hegyével ütött lantot, a viszályokat és a félelmet ébresztő kemény vitákat kedvelem.

Most azért jöttem ide, hogy láthassam a magasztos [Istent], Nárájanát.

Ő a világok elpusztíthatatlan, örök kezdete. [Ezúttal], hogy az embereket segítse,

³⁹ Rávana (Rāvaṇa) megölése Visnu (Viṣṇu) Rámaként (Rāma) való alászállására utal, ennek a történetét beszéli el a *Rámájana* (*Rāmāyaṇa*) című eposz.

a Vrisnik családjába született meg. Nincs más célja, mint hogy Kanszát megölje. Nocsak, itt van a tiszteletre méltó Dévakí is. A méhében varázslatos módon a háromvilág ura fogant meg. [A gyermeket kezében] fogva, lassan épp most lép ki a házából férje, Vaszudéva társaságában.

Kimerült az éjszaka során. [Az egész testét] bánat gyötri, [jóllehet] az arca [még most is] olyan folttalan, akár a Hold. A diszkoszt tartó Visnut, [aki egy személyben] az emberek oltalmazója, az istenek tanítója és a démonok elpusztítója, a két karjában úgy hordozza, mintha [legalább] a Mandara-hegyet kellene vonszolnia.

És igen, íme! Íme a magasztos Nárájana!

A benne rejlő hősiességnek nincs vége! Széles szemei mintha lótusz[kelyhek] lennének. Parancsát a legkiválóbb istenek lesik. A démonok vele szemben elveszítik férfiaságukat. Ő a háromvilág éke és a mindenség teremtője. Ez az ősi személy az emberek [valódi] ura.

Jól van. A vizsály csírái el lettek hintve. Miután leróttam a tiszteletemet a magasztos Nárájana előtt, ideje, hogy én is visszatérjek Brahmá otthonába. Üdv neked, háromvilág magasztos alkotója,

Előtted hódolok, legkiválóbb Nárájana! Számodra mindig a halandók sorsa a legfontosabb. Te vagy a világok szája! A szemeid olyan maku-látlanok, akár a lótuszvirágok szirma. Te vagy a hős Ráma, Rávana és Virócsana félelmet nem ismerő elpusztítója!

(Távozik)

ELSŐ FELVONÁS

(Belép Dévakí a gyermekkel a kezében)

DÉVAKÍ

A szülés pillanatában csodálatos jelek tűntek fel! Kétség sem férhet hozzá, hogy a fiamból nagy ember lesz! Habár látom, hogy mit üzennek, ha a nyomorult Kansza gonoszságára gondolok, én, szerencsétlen, nyugodt mégsem lehetek. Jaj, az uram! Ugyan hová tűnhetett? *(Körbejár; majd előre nézve)* Nahát! Épp itt jön! Az örömtől és a büszkeségtől jó tágra nyíltak a szemei!

(Belép Vaszudéva)

VASZUDÉVA (*Elgondolkozva*)

Villám cikázik az égbolton. A szilaj szelektől és a friss felhők dörgéseitől megremeg a Föld. Ez az az idő! Most titokban a démonok elpusztítója, Visnu szállt alá, hogy megvédje a teremtményeit.

(*Szétnézve*) [Jól van], Dévakí is itt van.

Megszámlálhatatlan az a szenvedés, amin keresztül kellett mennie. Hat fiút veszített el, mire a hetediket sikerült megmentenie. [Most a nyolcadik] szülésekor látható csodajelek [érthető módon] megsokszorozták a benne lévő vágyat. [A kezeiben] Kansza halálát hordozza, miközben fiamnak szólítja.

DÉVAKÍ (*Odalép*)

Üdv, uram!

VASZUDÉVA

Dévakí, éjfél van! Egész Mathurá alszik. Amíg senki nem lát meg, addig kell elvinnem a gyermeket!

DÉVAKÍ

Uram, hová akarod vinni?

VASZUDÉVA

Jogos a kérdésed. Dévakí, még magam sem tudom! Valahová mégis el kell vinnem, de sajnos az egész Föld a gonosz Kansza uralma alatt áll. [Azt hiszem, hogy] ahol a sors mutatja, ott fogom oltalomba helyezni a gyermeket.

DÉVAKÍ

Uram, szeretném, ha előtte még egyszer jól szemügyre vehetném.

VASZUDÉVA

Túlzott az a szeretet, amit a fiad iránt tanúsítasz!

Mi néznivaló van a Ráhu torkába került Holdon?⁴⁰ Amíg te jól szemügyre veszed, addig Kansza végez veled.

DÉVAKÍ

Azt semmiképp sem szeretném.

VASZUDÉVA

Intézkedjenek úgy az istenek, ahogy kérted, [és most] add ide!

DÉVAKÍ

Itt van, uram!

VASZUDÉVA (*Átveszi a gyermeket*)

Hű, milyen nehéz ez a gyerek! Na, jól van!

Olyan súlya van ennek a lótuszszemű fiúnak, mintha egyszerre lenne benne a Vindhja- és a Mandara-hegy! Minden tisztelet annak az asszonynak, aki ezt a méltósággal teli lényt a méhében hordozta!

⁴⁰ Az ind mitológia szerint a holdfogyatkozásokkor egy Ráhu (Rāhu) nevű démon próbálja meg lenyelni a Holdat. Ráhu azonban rendszerint kudarcot vall, mivel nincs teste, és így a Hold a nyakán keresztül újra és újra megmenekül.

Dévakí, most már menj be!
 DÉVAKÍ
 Megyek, jaj, én szerencsétlen!

(Távozik)

VASZUDÉVA

Habár a teste elment, a szíve itt maradt. Olyan, mintha Dévakí kettévált volna, mint a holdsarló, amely képes arra, hogy egyszerre ragyogjon az égen és a víz tükrében.

Jól van, Dévakí [épségben] hazaért. Ideje, hogy a városkapuhoz siessenek. A haragom azóta fűt, hogy az első fiamat elveszítettem. Képtelen vagyok tisztán látni, mert rettegek a királytól. A gyerekkel együtt rohanni próbálok az úton, de olyan, mintha karjaimnak a Mandara-hegyet kéne cipelniük. *(Körbejár)* Itt a városkapu! Gyerünk, átmegegyek rajta! *(Belép)* Egész Mathurá alszik! Most kell mennem! *(Körbejár)* Végre, kiértem Mathurából! Jaj, milyen sötét van!

Most olyan, mintha a sötétség minden végtagomra rátelepedne. Mintha az égbolt fekete szemfestéket esőzne. A szemem olyan hiábavalóvá vált, mint a gazemberek szolgálata!

Micsoda hatalmas sötétség!

Semerre sem lehet látni semmit. A fák egybesűrűsödtek. Elvadult a világ, noha már meg volt művelve!

Nem tudok továbbmenni! Jaj, ott mintha valami fény pislogna. Csak nem?! A gonosz Kansza biztosan tudomást szerzett a szökésemről, és most lámpásokkal utánam eredt. El akar kapni. Nincs mit tenni! Szembe kell szállnom vele! *(Kihúzza a kardját. Visszafordul, és szétnéz)* Nem látok senkit!

Miközben akkora a sötétség, hogy még [az előttem lévő] utat sem veszem észre, a fiú világitani kezdett, hogy tovább haladhassak.

Megvan az út. Ideje menni! Jaj! Itt van a magasztos Jamuná. [A medrét] mintha fekete eső töltötte volna meg. Úgy tűnik, mégis hiábavaló minden erőfeszítésem! Most mit tegyek?! Jól van, tudom már.

Ha a sors úgy akarja, összeszedem magam, és a karjaim segítségével gyorsan átkeljek ezen a krokodilokkal és kígyókkal teli, tajtékozó folyón, jóllehet, [az igazat megvallva] még gondolatban is nehéz keresztezniem.

(Úgy tesz, majd csodálkozik) Húha! Kettévált a folyó! Itt megáll, itt pedig folyik. A Magasztos [Jamuná] íme utat engedett nekem. Most megyek. *(Leereszkedik)* Átjutottam a folyón! Jaj, mintha valami zaj hallatszana. Nyilvánvaló, hogy valahol a csordák közelében járhatok. Jaj nekem! Az itt lakó pásztorok közé tartozik a barátom, Nandagópa is. Ő az, akít Kansza parancsa miatt kénytelen voltam bilincsbe verve megkorbácsolni. Közéjük megyek, azaz mégsem. A pásztorok frászt kapnának, ha látnák, hogy Vaszdéva érkezett közéjük. [Jobb lesz, ha

inkább ledőlők] ennél a banjan-fánál, és kivárom az éjszaka végét. Üdv nektek, banjan-szellemek! Kérlek, küldjete valakit ide a pásztorok közül, ha ez a gyermek valóban azért született a Vrisnik nemzetségébe, hogy Kanszát megölve az emberek üdvére tegyen! Várjatok csak! Ne is valakit! A barátom, Nandagópa jöjjön ide!

(Belép Nandagópa egy újszülött kislánnyal a kezében)

NANDAGÓPA *(Szomorúan)*

Kislányom, kislányom! Hát nem tetszett neked a házunk gazdagsága? Minket elhagyva miért távozol? Jaj, akkora most a sötétség, mintha vagy száz bivaly kapaszkodott volna össze.

A vakságban minden fény eltűnt. Az éjszaka az [egész] égboltot befedte, és [most] úgy alszik, mintha egy takarókba bugyolált, sötétruhás pásztorlányka lenne.

Éjfélkor a feleségem, Jasódá egy kislánynak adott életet. Azonban szegény alig jött a világra, máris elhagyta az életerejét. Holnap ünnep lesz a pásztorok közt. Most kell bemutatnunk Indra istennek a szokásos áldozatunkat. Ezért nem szabad, hogy a pásztorok tudomást szerezzenek a minket ért csapásról. A lábaim ugyan a béklyóktól nehezek, a lányomat fogva titokban mégis kijöttem. Szerencsétlen Jasódá azt sem tudja, hogy fia vagy lánya született. Teljesen össze van zavarodva. Jaj, kislányom, kislányom!

VASZUDÉVA

Ugyan ki sírhat itt az éjszaka közepén? Nyilvánvaló, hogy csak egy hozzám hasonló nyomorult lehet.

NANDAGÓPA

Hát nem tetszett neked a házunk gazdagsága? Minket elhagyva miért távozol?

VASZUDÉVA

Felismerem a hangját. Ez a barátom, Nandagópa lesz. Megszólítom. Barátom, Nandagópa, gyere ide!

NANDAGÓPA *(Félelemmel)*

Jaj nekem! Ki lehet ez, aki ismerős hangon a nevemet mondja? Csak nem valami hullafaló vagy más démonfajzat? Szörnyű éjszakánk van, a kezemben pedig egy halott gyermek. Most mit tegyek?

VASZUDÉVA

Barátom, Nandagópa! Hát nem ismered meg?! Gyere már ide!

NANDAGÓPA *(Óvatosan hallgatózik)*

Csak nem? A hangja a tiszteletreméltó Vaszudéváéra emlékeztet. Odamegyek hozzá. Vagyis várjunk! Mit is kéne tennem? Ő volt az, aki Kansza parancsára jól elbánt velem. Megkorbácsolt, és bilincsbe vert. Jobb lesz, ha mégsem megyek. Jaj, mit beszélnek? Nem lehetek ilyen lelketlen. Legalább ezerszer segített már

rajtam. Mind a fájdalmaimban, mind az örömeimben együtt érzett velem, én meg képes vagyok csak azt számontartani, hogy a király szavára őrizetbe vett. Odamegyek hozzá. Jaj, a kislányom! Vele mi legyen? Jól van, döntöttem. (*Odamegy és szétnéz, majd csodálkozik*) Kivirradt! Nicsak, a tiszteletre méltó Vaszudéva egy újszülött fiút tart a kezében. (*Odamegy*) Üdv, uram, üdv neked!

VASZUDÉVA

Barátom, Nandagópa, hogy szolgál a magasztos tehenek egészsége?

NANDAGÓPA

Uram, valamennyien jól vannak.

VASZUDÉVA

A társaid is jól vannak?

NANDAGÓPA

A társak? Uram, jól vannak ők is.

VASZUDÉVA

Barátom, akkor mégis mit rejtegetsz előttem?

NANDAGÓPA

Semmit, uram, semmit.

VASZUDÉVA

Légy átkozott, ha hazudsz nekem!

NANDAGÓPA

Most mit tegyek? Uram, kérlek, figyelj! Ma éjfélkor a feleségem, Jasódá egy kislánynak adott életet. Jaj, jaj! Azonban szegény alig jött a világra, máris elhagyta az életerejét. Holnap ünnep lesz a pásztorok közt. Most kell bemutatnunk Indra istennek a szokásos áldozatunkat. Nem szabad, hogy a többiek tudomást szerezzenek a minket ért csapásról. A lábaim ugyan béklyóktól nehezek, a lányomat fogva titokban mégis kijöttem. Szerencsétlen Jasódá azt sem tudja, hogy fia vagy lánya született. Teljesen össze van zavarodva!

VASZUDÉVA

Sajnálom, barátom, [de tartsd észben, hogy] a sorsot nem lehet megkerülni. Ezen nyugszik az egész világ. Engedd el a holttestet! Nem több ez, mint tüzelő.

NANDAGÓPA

Nem bírom, uram, nem bírom.

VASZUDÉVA

Ez az élet rendje! Engedd el!

NANDAGÓPA

Ahogy kívánod, uram. Kislányom, kislányom! (*Sír*)

VASZUDÉVA

Barátom, elég, elég már a sírásból! Kelj fel, szedd össze magad!

NANDAGÓPA (*Úgy tesz, és odamegy*)

Üdv, uram! Rendelkezz a szolgáloddal!

VASZUDÉVA

Barátom, bizonyára tudsz róla, hogy a gonosz Kansza hat fiamat már megölte.

NANDAGÓPA

Igen, uram, tudok róla.

VASZUDÉVA

Legalább a hetediknek legyen hosszú élete! Nekem nem lehet fiam! Fogadd ezért el! Legyen a tied, különben nem maradhat életben!

NANDAGÓPA

Félek, uram, félek. Mi lesz, ha Kansza tudomást szerez róla, hogy Nandagópára bíztad a gyermeket? Nem akarom tovább szaporítani a szót, de elveszíthetem a fejemet.

VASZUDÉVA (*Magában*)

Ezt hogyan oldjam meg? A szívtelen emberek láthatóan kiválóan válogatják meg a szavaikat. Jobb lesz, ha másképp beszélek. (*Hangosan*) Barátom, Nandagópa!

Ha hozzám tartozol, és ha tudsz olyan szívességről, amit korábban neked tettem, akkor eljött az ideje, hogy megtérítsed!

NANDAGÓPA

Tessék? A megtérítésre gondolsz? [Jól van], jöjjön akár Kansza, akár az apja, Ugraszéna, uram, add ide azt a gyermeket!

VASZUDÉVA

Barátom, fogadd el!

NANDAGÓPA

Uram, várj! Tisztátalan vagyok! Egy halott gyermek volt a kezeim közt! Egy pillanat, itt van a Jamuná holtága, hadd mossam meg magam benne.

VASZUDÉVA

Barátom, a csordákkal együtt laksz, te a természetednél fogva [mindig] tiszta vagy.

NANDAGÓPA

Akkor legalább hadd tisztítsam meg magam porral, ahogy a magamfajta pásztorok szokták!

VASZUDÉVA

Ebből mi gondom lenne? Mosakodj csak meg.

NANDAGÓPA

Ahogy óhajtod, uram! (*Úgy tesz, majd meglepődik*) Csoda! Csoda! Uram, csoda történt! Miközben a port szedegettem, egy jókora vízoszlop tört fel a földből!

VASZUDÉVA

Ez a gyerek műve! Mosakodj meg benne!

NANDAGÓPA

Jól van, uram! (*Úgy tesz, majd visszamegy*) Itt vagyok, uram!

VASZUDÉVA

Fogd meg!

NANDAGÓPA

Uram, ez a gyerek olyan nehéz, akár a Mandara-hegy. A gyenge karjaim nem bírják megfogni.

VASZUDÉVA

Barátom, látom, jó erőben vagy!

NANDAGÓPA

Uram, nincs panasz az én erőmre! Az öklelő bikát képes vagyok a szarvánál fogva lecsillapítani. A kereskedők sárba süppedt szekereit [puszta kézzel] szoktam kihúzni. Ezt a gyereket most mégsem tudom megemelni.

(Belép [Visnu] öt fegyvere és Garuda)

GARUDA

Garuda vagyok, a szép szárnyú és gyors madár. Engem tartanak a Sárngájás istenség jelvényének és szállítójának. Hajdanán én voltam az, aki nagy erejével Visnut hordozta az istenek és a démonok harcaiban.

DISZKOSZ

Én vagyok Krisna diszkosza. Amikor az ujjai közé fog, olyan félelmetes erővel ragyogok, mint a Nap heves sugarai délben. A Tejóceán kiköpülésekor⁴¹ és a világok átlépésekor⁴² [Visnu] velem pusztította el a démonok seregeit.

SÁRNGA

Sárngának hívnak. Én vagyok az a hölgy, akinek a keskeny derekát Visnu tenyere kényezteti. Boldoggá tesz az uram hősiessége és ereje. Érte hajlandó vagyok összetörni az ellenséges elefántokat, harci szekereket, lovakat és gyalogosokat.

KAUMÓDAKÍ

Kaumódaki a nevem. Én vagyok Hari buzogánya. A parancsára kész voltam kiköpülni a Szarajú folyót. Miután megöltem a démonokat, a belőlük kifolyt vérben mulatoztam.⁴³

KAGYLÓKÜRT

Engem, a kagylókürtöt Visnu maga emelt ki a Tejóceánból. A hangomra az összes démon elpusztul a harcban.

⁴¹ Az istenek és a démonok hajdanán közösen köpülték ki a Tejóceánt, hogy megszerezzék a halhatatlanság italát, az *amritát* (*amṛta*). A köpüléshez a mitikus Mandara-hegyet használták, amelyet Vászuki (Vāsuki) kígyóval mint kötéllel mozgattak, miközben a hegy súlyát a teknőssé változott Visnu tartotta meg.

⁴² A világok átlépése Visnu *vāmanaként* (*vāmana*), azaz törpeként való alászállására utal. Hajdanán egy Bali (Bali) nevű démon hódította meg a világmindenséget, és a törpévé változott Visnu csupán akkora területet kért tőle, amekkorát három lépésével át tud lépni. Bali gyanútlanul beleegyezett ebbe a kérésbe, amire Visnu óriássá változott, és három lépésével átlépte a világmindenséget.

⁴³ A vers fordításánál Alfred C. Woolner és Lakshman Sarup emendációját (*prakṛīḍitam*; Alfred C. Woolner–Lakshman Sarup, *Thirteen Plays of Bhāsa*. II. Delhi, 1930 [reprint 1985], 121) követtem a kéziratok *praṇīḍitam* olvasatával szemben.

NANAKA

Én vagyok [a kard], Nandaka. A csatában senki sem fordulhat velem szembe. Az erős Visnunak elég rám gondolnia, máris jövök.

DISZKOSZ

Mi vagyunk a démonok gyötrői, a diszkosz, az íj, a buzogány, a kagylókürt és a kard. A társak megérkeztek, hogy Vaszudéva fiának a segítségére legyenek.

Gyerünk! Öltsük magunkra a pásztorok gúnyját, és menjünk a szállásterületükre. Ideje, hogy tanúi legyünk az emberek világába alászállt magasztos Visnu gyermekkorának.

MIND

Úgy legyen! *(Odalépnek a gyermekhez)*

VASZUDÉVA

Barátom, köszöntsd a gyermeket!

NANDAGÓPA

Jól van, uram. Üdv neked, királyfi, üdv neked! Jaj, hogy is bírna egy pásztor felemelni téged?

DISZKOSZ

Üdv neked, magasztos Nárájana, mindenható Visnu!

Az istenek tettei, akár jók, akár rosszak, a világban rajtad keresztül éreztetik a hatásukat. Legyél kegyes, Jádú-nemzetség éke, és válj könnyűvé, hogy ez az ember felemelhesse!

VASZUDÉVA

Fogd meg!

NANDAGÓPA

Ahogy óhajtja, uram! *(Mefogja)*

VASZUDÉVA

Barátom, kivirradt! Ideje, hogy menj!

NANDAGÓPA

Csoda! Csoda! Uram, csoda történt! A bilincseim lehullottak.

VASZUDÉVA

Mindez a gyermek erejének köszönhető! Most távozz!

NANDAGÓPA

Ahogy parancsolod, uram!

VASZUDÉVA

[Várj!] Egy kicsit gyere mégis ide!

NANDAGÓPA

Itt vagyok, uram!

VASZUDÉVA

Te mindig is jó voltál a gyerekekhez. Őt azonban különösen kell szeretned. Most rajtad áll, hogy megvédd a Jádavák felperzselt családjának megmaradt magját!

[Mondd el tehát], mihez fogsz kezdeni vele!

NANDAGÓPA

Hallgasd meg, uram! Ebben a kunyhóban majd tejet iszik. Ott aludttej, amott meg friss vaját fog falatozni. Abban a házban tejberizsben lesz része, ebben pedig majd az írók köcsögök [fenekére] nézhet. Nem akarom tovább szaporítani a szót! A pásztoközösségünk ura válik belőle!

VASZUDÉVA

Így legyen, és most menj!

NANDAGÓPA

Ahogy óhajtod, uram.

(Távozik)

VASZUDÉVA

Jól van, Nandagópa távozott. Most ideje, hogy visszatérjek Mathurába. *(Körbejár)* Mintha sírás hallatszana! Csak nem Nandagópa riadt meg Kanszától, és tért vissza? *(Körbejár)* Hogy lehetséges? A kislány feléledt. Jól van, őt teszem majd Dévakí kezébe, hogy becsapjam a gonosz Kanszát. *(Megragadja a gyermeket)* Jaj, milyen nehéz ő is! Ez sem különbözik a fiamtól. Valamiféle mennyei lény lehet ez is. Megyek. Itt a magasztos Jamuná. Még mindig ugyanúgy áll. Átkelek rajta. Kierterm a Jamunából. Itt a városkapu. Egész Mathurá ugyanúgy alszik. Bemegyek. *(Belép)* Íme, a gonosz Kansza palotája! Olyan, mintha Dzszejsthá, a balszerencse asszonya költözött volna bele. Nicsak, az enyém pedig olyan, mint a jólétet hozó Srí otthona. Most a háremben van dolgom, meg kell vigasztalnom Dévakít. Vigyázzanak rám az istenek!

(Távozik)

Vége az első felvonásnak

MÁSODIK FELVONÁS

(Belépnek a csandála-lányok⁴⁴)

CSANDÁLÁK

Gyere csak, uram, gyere! Itt vannak a lányaink! Házasodj meg velük!

(Belép a király)

KIRÁLY

Ez már megint mi?!

A legszebb palotáim összedőltek. A Föld úgy remeg, mint egy rév, amelyet hullámfüzérek takartak be. Mit akarnak mondani ezek a nagy erényekre és nemes tettekre utaló jelek? Tanulmányoznom kell, hogy a felemelkedésem vagy a végzetem érkezett el.

MIND

Gyere csak, uram, gyere! Itt vannak a lányaink! Velük házasodj meg!

KIRÁLY

Hol vannak az örök?! Hol vannak a lámpást tartó lányaim?! Az otthonba félelmetes, kutyafaló némberek törtek be. Olyan sötétek, mint a vízililiom kékje vagy a szemfesték színe!

MIND

Gyere csak, uram, gyere! Itt vannak a lányaink! Velük házasodj meg!

KIRÁLY

Hát persze, nyilvánvalóan a csandála-lánykák lettek ideeresztve!

Nincs olyan ellenségem, akit ne pusztítana el a haragom. A Nap, a Hold és a Tűz kivétel nélkül az én parancsomra hallgat. A Halálistennek halált, a Félelemnek félelmet hozok. [Mindezek ellenére] ezek mégis rajtam csúfolódnak.

MIND

Gyere csak, uram, gyere!

KIRÁLY

Alávaló teremtések! Ez meg hogyan lehetséges? Máris eltűntek! Jól van, most bemegegyek.

(Belép az Átok)

ÁTOK

Nocsak, hová mész? Ez már az én házam.

⁴⁴ A hagyományos ind társadalom peremén élő „kasztonkívüliek” egy csoportja.

KIRÁLY:

Ki vagy te? Hogy jutottál be az otthonom belsejébe?! Hogy került fáklya a kezedbe? A színed olyan sötét, mint a sűrű szemfesték. A szádból szörnyen félelmetes agyarak merednek, a szemeid pedig olyan sárgák, mint a kígyóké. Csak nem maga a Harag szállt le Siva szájából a Földre?

Mégis ki vagy?

ÁTOK

Hát nem ismersz meg? Én vagyok az, Madhúka bölcs átka, Vadzsrabáhu.

A halottégető kellős közepéből jöttem el hozzád. Csandálának öltöztem. [Nézd csak,] koponyafüzért és csiricsaré ruhát vettem fel. Kész vagyok rá, hogy a csúnya, vad formámmal Kansza király szívébe lépjek be.

KIRÁLY

Lehetetlen dolgot akarsz!

Egy varjú szárnya képtelen arra, hogy megingassa az aranytól ragyogó barlangokkal, csúcsokkal és lugasokkal teli Méru-hegyet.⁴⁵ Nevetség tárgya leszel, ha a kezeddal próbálsz meg kiinni a szörnyekkel teli, hullámzó tengert.

ÁTOK

Mindenről időben értesülsz majd!

KIRÁLY

Ez meg hová tűnt? Most ledőlök, lehunyom a szemem. *(Alszik)*

ÁTOK

Végre! Elaludt! Nyomor, Gonoszság, Éjsötét, Mélyálmom és Sárgaszem! Most ti jöttök! Gyerünk befelé!

MIND

Jövünk!

(Mind belépnek)

SRÍ

Ne gyertek, itt nincs hely!

ÁTOK

Te meg ki vagy?

SRÍ

Nem ismersz meg? Én vagyok ennek a jószerencséje!

ÁTOK

Jól van, akkor ideje, hogy távozz innen, Jószerencse! Ez most már az én házam!

SRÍ

Miféle bánásmód ez?!

⁴⁵ Istenek és más égi lények lakhelyeül szolgáló mitikus hegy.

Ostoba fajankó! Nem veszed észre, hogy a házam olyan, mint a [páratlan] Lanká?⁴⁶ Mégis milyen jögon jöttél ide, hogy az éjszaka közepén felkeltsz?! Elég a szószaporításból! Itt én lakom! Nem jöhetsz ide, és nem nézhetsz csak úgy be!

ÁTOK

Kedves királyi Jószerencse, kérlek, fáradj ki Kansza testéből. Ez Visnu utasítása.

SRI

Hogyan? Azt mondd, hogy Visnu kér erre. Micsoda csapás!

Olyan régóta lakom együtt ezzel a királlyal, hogy egyszerűen képtelen vagyok itt hagyni. Az erős, ijhúrt feszítő [istenség] olyan durván bánik velem.

Na jó! Ez Visnu parancsa, nincs mit tennem. Ideje, hogy visszatérjek hozzá.

(Távozik)

ÁTOK

A király jószerencséje távozott! Mostantól mi lakunk itt! Befelé, Nyomor, Gonoszság, Éjsötét, Mélyálom és Sárgaszem! Mulassunk végre!

MIND

Mától kezdve hagyj fel a törvény követésével és az erényes cselekedetekkel!

ÁTOK

[Most] szorosan megölellek téged! Folyton a gaztetteket kerested, [de ne aggódj,] a bölcs átka elért téged, hamarosan véged.

(Eltűnik. Belép az ajtónálló nő)

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Éljen a király!

KIRÁLY

Ha!

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Uram, én vagyok az, Jasódhará.

KIRÁLY

Jasódhará, hogy nem vetted észre, hogy erdőlakó némberek randalíroznak itt?

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Tessék? Erdőlakó némberek? Uram lábainál folyton szolgák serege sűrög. Ugyan miféle csandála lenne képes bejutni ide?

⁴⁶ Lanká (Lankā) az ind mitológiában eredetileg a gazdagság istenének, Kubérának (Kubera), később a Rávana vezetése alatt álló rákszászoknak (*rākṣasa*) a lakhelye. Idővel a helyet a mai Sri Lankával azonosították.

KIRÁLY

Lehet, hogy csak álmodtam... Menj, Jasódhará! Hozd ide a kamarásomat, Bálákít!

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Ahogy parancsolja, felség!

(Távozik. Belép a kamarás)

KAMARÁS

Éljen a király!

KIRÁLY

Kedves Báláki, szükségem lenne az asztrológusra és a házi papra. Ma éjjel szélvihar támadt, a Föld megremegett, és [az égből] mennykövek hulltak. Tudnom kell, hogy mitől tűntek fel ezek az égi jelek!⁴⁷

KAMARÁS

Felség, az asztrológus és a házi pap már tizen is.

KIRÁLY

Tessék?

KAMARÁS

Hallgassa meg!

Felség, az emberek világába az [a mindenek felett álló] örök lény szállt alá, [akiről úgy tartják, hogy] az égben lakik. Egy különleges ügyön fog fáradozni. A születésekor felzúgtak a menny dobjai. A Föld ezeknek a hangjától remegett meg. Az ő érkezését mutatták a jelek.

KIRÁLY

Ki lehet az, akinek a születésére a Föld a leghatalmasabb hegyeivel együtt rázkódni kezdett? Tudd meg, hogy kinek a fia ez, és mi célból jött ide!

KAMARÁS

Ahogy parancsolja, felség!

(Távozik, majd visszajön)

Éljen a király! Sohasem hazudtam korábban. A dajka kezében láttam [egy lánygyermeket], miközben szolgák serege vette körbe.

KIRÁLY

Előfordulhat, hogy én most egy bráhmna⁴⁸ hazug szavait vélem igaznak? Menj! Hozd ide Vaszudévát!

⁴⁷ A fordításomban a T. Ganapati Sásztri által bizonytalanak jelzett *daivatapramāc ca* olvasat esetében a *daivatapramās ca* konjektúrával éltem.

⁴⁸ A hagyományos ind társadalom legfelső, legnagyobb presztízsű csoportja, amelyhez első sorban szakrális feladatok kapcsolódnak.

KAMARÁS

Ahogy parancsolja, felség! (*Távozik*)

KIRÁLY

Vaszudévát erényesnek és mindenkor igaz szavúnak tartják. Biztos, hogy nem fog hazudni nekem. Őt kell kikérdeznem.

(*Belép Vaszdéva*)

VASZUDÉVA

Hat fiamat veszítettem el! A testemet a bánat már felemészttette. A kegyetlen király pedig újra hívat. Mennem kell, nem vagyok több, mint egy magatehetetlen szolga.

Ez hát a világ rendje!

Akár a félelemre gondolsz, akár erőt veszel magadon, a királyt mindenképp fel kell keresni vagy a félelmed, vagy a nyugalmad miatt. (*Megközelíti a királyt*)

Sauraszéni fia,⁴⁹ megérkeztem.

KIRÁLY

Ülj csak le, Jádavi fia!

VASZUDÉVA

Rendben. (*Leül*) Miért hívtál, Sauraszéni fia?

KIRÁLY

Jádavi fia, azt hallottam, hogy Dévakí gyermeket szült.

VASZUDÉVA

Ha szült, hát mi van?

KIRÁLY

Mit szült?

VASZUDÉVA (*Magában*)

Jóllehet sosem szabad hazudnom, most mégis helyesnek tartom, hogy becsapjam. Meg kell védenem a gyermeket! Mit is kéne tennem? Jól van, tudom. (*Hangosan*) Egy kislányt szült.

KIRÁLY

Lány vagy fiú, mindenképp végeznem kell vele. Biztosnak kell lennem, hogy minden tőlem telhetőt megtettem, hogy a sorsom elkerüljem.

⁴⁹ Kansa és Vaszdéva matronimákon keresztül szólítja meg egymást. A Sauraszéni (Śaurasenī) név arra utal, hogy a király anyja valószínűleg a Mathurá központú Suraszéna (Śūrasena) ország uralkodócsaládjából származott (vö. más eposzbeli hősnőkkel: Gandhára [Gandhāra] – Gándhári [Gāndhārī], Madra – Mádrí [Mādrī]). A Vaszdéva esetében használt Jádavi (Yādavi) név azt jelzi, hogy a hős szülőanyja – akárcsak az apja – a mitikus Hold nemzetiség Jadutól (Yadu) származó Jádava (Yādava) ágához tartozik.

(Belép az ajtónálló)

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Éljen a király! Az úrnőnk üzeni, hogy lánya, kislánya született, és egyúttal arra kéri a királyt, hogy tanúsítson könyörületet!

VASZUDÉVA

Sauraszéní fia, teljesítsd, amit szegény Dévakí kér. A nők különösen ragaszkodnak a lányaikhoz.

KIRÁLY

Nem emlékszel, hogy miben állapotunk meg?

Miután értesültem Madhúka risi⁵⁰ átkáról, egyezséget kötöttünk. Megígérted, hogy Dévakí valamennyi gyermekét átadod nekem.

VASZUDÉVA

Igen, az egyezség. Nincs mit mondanom.

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Felség, és az úrnőnknek mit mondjak?

KIRÁLY

Jasódhará, mondd meg Dévakínak, hogy ezúttal nincs helye az ellenkezésnek.

Majd kárpótolom valami figyelmességgel.

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Ahogy parancsolja, felség!

KIRÁLY

Intézkedj, Jasódhará!

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Lelje meg az örömét, felség!

VASZUDÉVA

Miközben megóvni szeretném a tisztaságomat, arra kényszerülök, hogy más gyermekét juttassam a halálba. Most mit tegyek?! Hozzam ide a fiamat, és adjam át? Vagy jobban belegondolva:

Ez a kislány egyszer már meghalt, és feltámadt. Nagy erő lakozhat benne.

Ezt a gyermeket nem lehet csak úgy megölni.

Most megyek, megvigasztalom Dévakít.

(Távozik)

KIRÁLY

Jasódhará, hozd ide a kislányt!

ELSŐ AJTÓNÁLLÓ

Ahogy parancsolja, felség!

⁵⁰ A risik az ind mitológiában szereplő, többnyire a mennyei szférához kapcsolódó bölcsek.

(Távozik. Az örök kíséretében belép a dajka, kezében a kislánnyal)

MIND

Óvatosan, vigyázzon, asszonyom! Itt a középső ajtó! Ezen tessék bejönni!

DAJKA

Éljen a király! Itt a kislány! Jó ideje vigyázok már rá.

KIRÁLY

Hű, fenséges külsejű ez a gyermek! Sajnos az életét nő létére sem hagyhatom meg.

DAJKA

Óvatosan, felség, óvatosan, kérem!

KIRÁLY

Itt van Kansza köve! Ideje, hogy összeszedjem magam.

Íme elérkezett a hetedik gyermek. Ő az [utolsó, aki] a bölcs átkából született. Ha végzek vele, végre nyugtom lesz. *(Megragadva, majd elhajítva)*

Mi az ördög ez?

Az egyik fele a földre hullt, a másik pedig az égbe szállt. Most felemelkedett! Kész, hogy a fegyverektől ragyogó karjaival megöljön.

Hisz' ez egy nő!

Szörnyen néz ki! Vicsorog, és a kezében hegyes szigonyt tart! Olyan, mintha a végítélet sötét éjjele érkezett volna el.

(Belép Kártjájani és kísérete)

KÁRTJÁJANI

Kártjájani vagyok. Én végeztem Szumbhával, Niszumbhával és a bivalyyal.⁵¹ Nekem köszönhető, hogy az isteneknek nem kell többé ellenségtől tartani. Vaszudéva családjába mindezek után azért jöttem, hogy Kanszát a rokonaival együtt pusztítsam el.

KUNDÓDARA

A legyőzhetetlen Kundódara is itt van! A csatákban a kegyetlen tetteimről ismernek fel. Én vagyok az a rettenetes üvöltés, amelyet az úrnőm, [Kártjájani] szülés közben hallatott. Az égből sebesen szállok alá a széles Földre, hogy a vágyamat az erejükre büszke, döllyfős démonok megölésével vegyem el.

⁵¹ Az elsősorban Durgá (Durgā) istennő ellenfeleként ismert bivalydémont, azaz a mahisászurat (*mahiāsura*) a *Harivansa* (47.49) Szumbhával (Sumbha) és Niszumbhával (Nisumbha) ellentétben nem említi.

SÚLA

Ez a Földön démon formát öltött lény nem más, mint az Istennő szigonya. Az ő kegyének köszönhetem, hogy ilyen fénylő, elbűvölő formát nyertem el. Miután lesújtottam Kanszára, úgy fogom gyötörni, mint hajdanán a hadisten, Kárttikéja a tengerben nőtt fát.⁵²

NÍLA

Nílának neveznek. A viszályokat kivétel nélkül én keltem. A harcokban hős vagyok, és sosem menekülök el. Most úgy fogok elbánni ezzel a nevetlen Kanszával, ahogy a dárdát tartó erős [hadisten] Krauncsával.⁵³

MANÓDZSAVA

Íme, a szélesebb Manódzsava is elérkezett, hogy az istennő szolgálatára legyen. Amikor összecsapok a démonokkal, úgy végzek majd velük, mint a tűz a nádtetővel.

KÁRTJÁJANI

Kundódara, Sankukarna, Níla és Manódzsava, gyerünk! Most mi is alászállunk, hogy a pásztorok gúnyját magunkra öltve tanúi lehessünk a Magasztos Visnu gyermekkorának.

MIND

Ahogy parancsolja, Úrnónk!

(Kártjájaní a kíséretével együtt távozik)

KIRÁLY

Reggel van!

Hazamegyek, mert csak ott tudok megnyugodni. Nagy nyugalomra van szükségem. Meg kell nyugodnom.

(Mind távoznak)

Vége a második felvonásnak

⁵² Nem teljesen világos, hogy a *Bálacsarita* itt melyik mítoszra utal. Az ind hadisten, Kárttikéja (Kárttikeya) vagy más néven Szkanda (Skanda) fő ellenségeként a Táraka (Tāraka) nevű démon ismert.

⁵³ Mítikus hegy, a Szkanda által megölt, Bána (Bāṇa) vezetése alatt álló démonok lakhelye (*Mahābhārata* 9.45.71–82). Más források szerint Bána egy talán Uddzsainnal (Ujjain) azonos, Sónitapura (Śonitapura) nevű városban lakott, és Krisnával való küzdelme után Siva (Śiva) Mahákála (Mahākāla) nevű segítőjévé vált (*Harivaṃśa* 106.1–112.128). Uddzsain és Sónitapura azonosításról ld. Száler Péter, *The Pre-Śaiva Mahākāla of Ujjayinī. Religions of South Asia* 15 (2021/1) 92–94.

HARMADIK FELVONÁS

Közjáték

(Belép az öreg pásztor)

ÖREG PÁSZTOR

Méghadatta! Vrisabhadatta! Kumbhadatta! Te is, Ghósadatta! Gyerünk, hajszátok a csordát! Vrindávanában [végre nyugodtan] élhetnek a teheneink. Bógiének csak, itt majd kedvükre ihatnak! Nicsak! Egy bika kitért [a sorból]. Sikerült beletúrnia egy hangyabolyba. A fekete rovaroktól olyan, mintha a szarvához vízilíomszirmok tapadtak volna. Ott egy másik, tiszta fehér! Hogy felemelte a széles farát! Ahogy a térdeit összerogyasztva a szarvával a földet túrja, egész olyan, mint a Hold. Most megyek, beszéllek Dámakával. Hé, Dámaka! Miután a magasztos teheneinket a borjaikkal együtt száraz legelőre vezetted, gyere ide!

DÁMAKA

Füben aztán nincs híján az urunk, Nandagópa! Amióta fia született, egyre-másra történnek a csodálatos események! Jól van, a csorda maradjon csak itt, amíg beszéllek a nagybátyámmal. Bácsikám! Üdvözöllek!

ÖREG PÁSZTOR

Üdv neked, és üdv a teheneinknek!

DÁMAKA

Bácsikám, amióta Nandagópa fia megszületett, a csordát elkerülik a betegségek. A pásztoraink kivétel nélkül jókedvűek. Sőt, nincs hely, ahol ásva ne találnánk gyökereket, vagy ne fogadnának minket gyümölcsökkel teli bokrok.

ÖREG PÁSZTOR

Más csodák is történtek itt. [Csupán] tíznapos volt Nandagópa fia, amikor a Pútaná néven ismert, méreggel telt keblű démonnő magát Nandagópa feleségének álcázva felkereste. Magához ölelte a gyereket, és a mellét a szájába tette. A fiú azonban felismerte, és úgy ellökte magától [a gonosztevőt], hogy az azon nyomban visszanyerte démoni külsejét, és ott helyben elpusztult. Azután alig telt be az első hónapját, amikor Nandagópa fiát Sakata, a szekérdémon látogatta meg. Azonban annak sem sikerült álcáznia magát. Egyetlen rúgás, és [a szekér] rípiyára tört. A démon ott helyben megdőglött. Ezt követően az egy hónapos kort elhagyva Nandagópa fia egymaga járt-kelt a házaikban. Az egyikben tejet ivott, a másikban aludttejet falatozott. Itt a friss vaját, amott pedig a tejberizst dézsmálta meg. Még az írók köcsögök [aljára] is bekukkantott. A dühös pásztorlánykák persze jól beárulták, és Nandagópa felesége úgy megharagudott, hogy fogott egy kötelet, és a gyerek derekát egy nagy mozsárhoz kötötte. [Azonban ez sem tartotta vissza,] és a mozsarat maga után húzva járkált tovább. Egyszer csak meglátta a két [fa]démont, Jamalát és Ardzsunát, a mozsarat pedig hoz-

zájuk vágta. A fák erre összekapaszkodtak, Nandagópa fia meg közējük bújt, és a mozsarat maga után húzva gyökerestől kidöntötte, majd összetörte azokat. Mihelyt a démonok visszanyerték eredeti külsejüket, azon nyomban el is pusztultak. A pásztorok attól kezdve csak Dámódarának, azaz Kötélhas úrnak hívták a nagy erejű, hősies gyereket. Később, mielőtt futni kezdett, Nandagópa alakját felöltve Pralamba érkezett [a pásztorok szállásterületére]. Ő [a gyerek bátyját,] Szankarsanát csípte nyakon, és úgy próbált meg kereket oldani. A tiszteletre méltó Szankarsana azonban felismerte, és olyat ütött a fejére, hogy még a szeme is kifröccsent. Visszanyerte eredeti alakját, és többé nem is kelt fel. A pásztorokkal együtt azután a borpálmák ligetébe ment, hogy gyümölcsöket szedjen. Szamárrá változva ugyanabba az erdőbe ment Dhénuka is, [de nem volt szerencséje]. Kötélhas úr felismerte, és a bal lábánál fogva az égbe küldte. [Jó sok] gyümölcsöt vert le vele. A démon visszaváltozott, és elpusztult. Végül a gonosz Késin ló képében jött el. Kötélhas urat azonban ő sem tévesztette meg. A könyökét a szájába tette, a ló pedig [ráharapott, és] kettérepedt. Alighogy visszaváltozott, el is pusztult a démon. Ilyen és más hasonló dolgokat tett köztünk Kötélhas úr.

DÁMAKA

Tartsa csak meg a jó szokását, bácsikám. [Én azt hallottam, hogy] Kötélhas úr épp most Vrindávanában készül hallíszakát táncolni a pásztorlánykakkal.

ÖREG PÁSZTOR

Látunk kell, hogy járja Kötélhas úr a hallíszakát a többi pásztorral.

DÁMAKA

Ahogy szeretné, bácsikám.

(Mindketten távoznak)

Közjáték vége

(Belép az öreg pásztor)

ÖREG PÁSZTOR

Ugyan a Nap még fel sem kelt teljesen, a tehének előtt ti mindig tisztelettel hajtsatok fejet. Ők szültké a világot, és ők adják meg a halhatatlanságot! A kunyhóink gazdagságáról még nem is szóltam! Szétfeszít minket a büszkeség! Gyerünk, mulassunk a ruhánkra kötött dobokkal! Leányaink, Ghószundarí, Vanamálá, Csandrarákhá, és te is, Mrigáksi! Gyorsan, siessetek, siessetek!

(Mind belépnek)

MIND

Bácsikánk, üdv neked!

ÖREG PÁSZTOR

Leányaink! Itt jön Kötélhas úr! Olyan, akár egy oroszlán, amelyik most tört elő a barlangjából! Vele van a bátyja, a tejfehér Szankarsana meg a többi pásztorfiúcska!

(Belép a pásztorokkal körülvett Dámódara és Szankarsana)

DÁMÓDARA *(Csodálkozik)*

Habár a leányaink a természetüknél fogva gyönyörűek, ma még a szokásosnál is szebben öltöztek fel!

Az arcuk kinyílt lótosz, a szemük virágzó vízililiom, [a bőrük] pedig oly' halovány, akár az aranyló csampaka-virág. Az édes szavú leányaink színes ruhákban az erdei virágokkal ékesített fürtjeikkel játszanak.

SZANKARSANA

Lám csak, összegyűltek a pásztorlányok!

Ott nagy, színes dobokkal boldogan zajongnak. Azok a lótoszszíromszeműek mindenféle játékokkal mókáznak. Ezek nagyon vidáman keltek fel, és a dalukkal töltik meg Vrindávanát, a mi tehénbőgéstől hangos szállásterületünket.

ÖREG PÁSZTOR

Úgy van, uram, egybegyűltünk mindannyian.

DÁMAKA

Légy üdvözölve, uram!

SZANKARSANA

Dámaka, mind itt vagytok? Az összes pásztorfiú eljött?

DÁMAKA

Igen, uram, mind itt vagyunk.

DÁMÓDARA

Ghószasundarí! Vanamálá! Csandrarékhá! Mrigáksi! Itt az idő, hogy eljárjátok a pásztorokhoz illő hallíszaka-táncot!

MIND

Ahogy óhajtod, urunk!

SZANKARSANA

Dámaka! Méghanáda! Ti gondoskodtok a dobokról!

MINDKETTEN

Rendben, urunk!

ÖREG PÁSZTOR

Uram, ha ti hallíszakát jártok, akkor nekem mi dolgom van itt?

DÁMÓDARA

Szükség van nézőre, nemde?

ÖREG PÁSZTOR

Jól van, uram, nézem.

(Mind táncolnak)

ÖREG PÁSZTOR

Mily pompás ének, mily remek dallam, mily kecses tánc! Egy kicsit én is beállok. Jaj, el is fáradtam már.

(Belép Dámaka)

DÁMAKA

Gyorsan, uram, menjen innen!

DÁMÓDARA

Mi ütött beléd, Dámaka?

DÁMAKA

Azt gyanítják, hogy Arista, a bikadémon jár erre. Úgy összekuporította magát, hogy azt lehet hinni, tornádó [közeledik]. A patái alatt meghasad a földfelszín, hangja pedig az ég dörgését idézi.

DÁMÓDARA

Nocsak, hát Arista bika is itt van. Fogd a leányainkat és a fiainkat! Menjetek fel a hegyre, és onnan nézzétek, hogy küzdök meg ezzel a gonosztevővel. Ideje, hogy letörjem a gőgjét.

(Szankarsana és a többiek távoznak)

DÁMÓDARA

Gyere, Arista, gyere, te, gonosz bika!

A patái széthasítják a földet. A szarvai tönkreteszik a partokat. Amelyik pásztor látja, retteg. Üvöltés [jelzi, hogy] támad a legkiválóbb bika.

(Belép Arista)

ARISTA

Íme, megérkeztem.

Szarvaim hegye sugaraival már-már az eget karcolja. Azért változtam bikává, hogy végezhessek az ellenséggemmel. Most, hogy majd ezt a velem szembenállót könnyedén megölttem, végre örömmel lakhatom Vrindávanát.

Elég csak elbőgnöm magam, és a pásztorok asszonyai máris elvetélnék. A patáim félholdakkal írják tele a Földet, és sújtásaiktól fástul-erdőstül megremeg.

Hová bújhatott Nandagópa fia? Hol vagy, pásztorgyerek?

DÁMÓDARA

Gyere csak erre, bikák szégyene! Itt találsz meg engem!

ARISTA *(Észreveszi)*

Szóval itt vagy!

Hú, jó erőben van ez a gyerek! Engem meglátva sem a hatalmas izmaimtól, sem a rusnya külsőtől, sem pedig a nagy hangomtól nem rémült meg. Még csak meglepettnek sem mondhatom.

DÁMÓDARA

Mi az, hogy rémület? Ezt a szót tőled hallom először. Én azért születtem a Földre, hogy oltalmat adjak mindazoknak, akiket rémület tölt el.

ARISTA

De hiszen te gyerek vagy! Ezért nem ismered a félelmet!

DÁMÓDARA

Hítvány jószág, miért sértegetsz engem azzal, hogy gyerekeknek nevezel?

Ugyan ki az, aki nem pusztul bele a kobrafiók marásába? Hajdanán Szkanda is gyerek volt, mégis elpusztította Krauncsát.

[Úgy hiszem,] ez elkerülhetetlen.

Figyelj ide te, ostoba! Keménynek hiszed magad, akár egy kőkupac. De vajon tudsz-e olyan hegyről, amely nem omlik össze [Indra] parányi mennykövétől?⁵⁴

ARISTA

Mit forgatsz a fejedben, Nandagópa fia?

DÁMÓDARA

Azt, hogy elpusztítalak.

ARISTA

Úgy gondolod, hogy képes vagy rá?

DÁMÓDARA

Kétkedsz benne?

ARISTA

Hozd hát a származásodhoz méltó fegyvered!

DÁMÓDARA

Tessék? Azt mondd: fegyver?

Csak a hozzád hasonló erőtleneknek van szükségük fegyverre. Nekem itt a két karom. Hegyoldalkemény vállakhoz illeszkednek. Ne hívjanak többé Kötélhasnak, ha ezekkel meggyötörve nem döglesz meg.

ARISTA

Akkor nincs mire várni, kezdődjön a harc!

DÁMÓDARA

Ha tényleg van valami erőd, szarvasmarhák legmarhábbja, akkor nosza, egyetlen rúgással boríts fel.

ARISTA

Kétled, hogy sikerülhet? *(Felkészül, hogy megrúgja, majd zavarodottan összeesik)*

⁵⁴ Az ind mitológia szerint hajdanán a hegyeknek szárnyai voltak, és szabadon repkedtek egészen addig, amíg Indra a mennykövével levágta a szárnyaikat.

DÁMÓDARA

Gyerünk, bikám, szedd már össze magad! Erre az erőre voltál annyira büszke?!

ARISTA (*Felsőhajt, majd magában*)

Jaj nekem, nem semmi ez a gyerek.

Ez vagy Siva, vagy Indra, vagy pedig maga Visnu. Nem tévedek, ha arra gondolok, hogy a Legfőbb Úr [áll itt előttem].

Jaj!

Akárhol jövünk létre, Madhu háromvilág felett őrködő elpusztítója⁵⁵ mindig ott terem, hogy a démonokkal végezhesen.

Jól van. Végső soron, ha Visnu öl meg, akkor az öröklétet élvezhetem. Ezért a harc a legjobb, amit tehetek. (*Hangosan*) Nandagópa fia, visszatért az önbecsülésem.

DÁMÓDARA

Na végre! Gyere, állj csak ide!

Te, bikák legjobbjá! A kezeim közé kerültél, és máris üvöltesz? Olyan vagy, mint egy mindjárt szertefoszló monszunfelhő. Gyere, hadd vágjalak földhöz! Úgy fogsz kinézni, mint az Andzsana-hegy oldala, amelyre Indra mennykőve csapott le. (*Úgy tesz*)

Íme, nézzétek a gonosz Aristát!

Az orrát, a száját és a szemét [a testéből] kifolyó vér mocskolta be. Bár már nincs magánál, a púpja és a sörénye még mozog, és mind a füle, mind a lába megremeg. A nagy bikadémon úgy roskad le a földre, mint egy csúcsait vesztett hegy, amelyet Indra mennykőve tört össze.

(*Belép Dámaka*)

DÁMAKA

Légy üdvözölve, uram! Szankarsana úrfi lejött a hegyről, és a Jamuná holtágához sietett. Arról értesült, hogy a nagy kígyó, Kálíja bukkant fel. Siess, uram, tartsd vissza Szankarsanát.

DÁMÓDARA

Kálíjáról, erről a dölyfös kígyókirályról már jómagam is hallottam. Itt az idő, hogy ennek a gögjét is elvegyem.

Azt beszélük, hogy a tehenek, a bráhmaának és minden más ember szenved tőle. Mostantól majd békés és ártalmatlan lesz.

(*Mindketten távoznak*)

Vége a harmadik felvonásnak

⁵⁵ A Madhuszúdana (Madhusūdāna), vagyis Madhu elpusztítója gyakori neve mind Krisnának, mind Visnunak. A hagyomány szerint a világot beborító tengeren fekvő Visnu füléből két démon jött létre, Madhu és Kaitabha, akikkel az istenség a felébredése után végzett, és a velőjükkel borította be a Földet (*Harivamsa* 42.14–33).

NEGYEDIK FELVONÁS

(Belép Dámódara)

DÁMÓDARA

A szemük, mint a megzavarodott csakóra-fiókáké. A keblük a vágyat növelve előre mered. Az alsó ajkuk remegése izgalmat kelt. A copfjaik kibomlottak. A ruháik leoldódtak. Minden szavukat a félelem béklyózza meg. Íme, a kedves leánypajtásaim! A kígyókirályt látva rémulten hoz-zám sietnek.

(Belépnek a pásztorlányok)

MIND

Ne, urunk, ne, eszedbe ne jusson bemenni ebbe a tóba! Egy nagy, gonosz kígyó családja lakik itt!

DÁMÓDARA

Semmi szükség az aggodalomra! Figyeljete csak ide!

Ezt a tengert idéző holtágot mind a madarak, mind a ragadozók elkerülik. Az elefántcsordák már attól is reszketnek, ha a tekintetüket ráemelik. Mély és enyves a vize. [Egy kicsit] megkeverem, és belelépek. Az aggódó pásztorlánykák kedves szavakkal próbálnak meg visszatartani. [Nem törődöm velük,] most el kell intéznem Káliját, a nagy erejű kígyót, aki túlzott örömét leli a Jamuná-beli életben.

MIND

Szankarsana úrfi, gyere, állítsd meg a fivéredet, Kötélhas!

(Belép Szankarsana)

SZANKARSANA

Elég a félelemből! Hagyjátok abba a jajveszékelést! Bizonyítottátok, hogy szerez-tetek, de figyeljete inkább oda!

A szilaj szörnyeteg, akinek a szájából olyan rémes mérgek és lángnyelvek szöknek ki, hogy valamennyi égtáját vörösre festik, a sebesen rárontó Krisnát meglátva a kámzsái közé rejtette pofáját.

MIND

Fivérünknek, Kötélhasnak pedig még egy hajszála sem görbült meg!

DÁMÓDARA

Gyorsan elkapom ezt a kígyót, hadd legyen nyugta valamennyi teremtménynek.
(Elmerül a tóban)

MIND

Jaj, jaj, valami füst szállt fel!

DÁMÓDARA

Hű, jó mély tó ez!

Kálíja füstjétől [kívül] sötét, a mérgeitől belül perzselő a Jamuná vize. Ideje, hogy a hullámaint a makulátlan selyemruhák és az olvasztott zafír sötétkékjével színezzem be.

(Távozik. Belép az öreg pásztor)

ÖREG PÁSZTOR

Jaj, úrfi, hát hiába próbálták visszatartani a leányaink. Ennek csak be kellett mennie a Jamuná holtágába. Ne, ne, nem kéne annyira sietni oda... Nincs olyan tigris, vadkan vagy elefánt, amely ne pusztult volna el, miután ivott a vizéből. Na tessék! Máris szem elől tévesztettem. Most mit tegyek? Tudom már. Itt ez a kumbhapalása-fa, majd erről nézem meg. *(Felmászik és körülnéz)* Jaj nekem, valami füst szállt fel.

SZANKARSANA

Figyeljete csak!

Kötélhas úrfi most fogta meg a kígyót! A víz ettől a [tó] fenekéig megre-megett. [Nézzétek, máris] a sötét szörny nyakában van. Mintha csak Indra állna ott egy felhőn.

ÖREG PÁSZTOR

Jól van, gyerünk, úrfi, jól van.

(Belép a Kálíját fogó Dámódara)

DÁMÓDARA

Megjöttem!

[Hiába] viaskodott Kálíja, [íme,] móresre tanítottam. Az egyik lábamat a fején tartom, a karjaimat zászlóként lengetem, így járom vidáman a szép halliszaka-táncot a nagyra nőtt mérges kígyó nyakán.

MIND

Csoda, csoda történt. Az urunk Kálíja öt kámzsáján jár halliszakát.

DÁMÓDARA

Most szedek néhány virágot is!

KÁLIJA

Jaj nekem!

Ahogy a Lókálóka-hegység⁵⁶ körülfogja a világot, ahogy Siva íjhúrja átölelte a tengerbe [mártott] Mandara-hegyet, úgy foglal Airávata⁵⁷ szé-

⁵⁶ A világot a sötétségtől elválasztó mitikus hegység.

⁵⁷ Indra négyagyarú elefántja.

les ormányának a keménységével bíró hurkossal megszorítani és egy pillanat alatt a túlvilágra küldeni.

ÖREG PÁSZTOR

Jaj, uram, vigyázz! Olyan, mintha a nagy kígyó képében a Jamuná holtága öltött volna testet. Kötélhas úrfi meg egyre csak rugdossa, miközben a virágokat szedi. *(Leereszkedik)* Jól van, uram, jól van. Gyerünk, szedd össze magad. Itt vagyok, uram, én is segíték. Jaj, uram, egy kicsit mégis megrémültem. [Megyek,] jobb lesz, ha inkább Nandagópát értesítem a történekről.

(Távozik)

DÁMÓDARA

A halak és a krokodilok már [jó ideje] kipisztultak a Jamuná holtágából. Most, hogy győztem, ideje, hogy partra hajítsam innen ezt az alávaló, széles gyűrűbe tekeredett kígyót, akit túl nagyra emelt tengernyi gögje.

KÁLIJA

Próbáld csak meg!

Akinek a teste a haragtól füstöt ereszt, az [partra vetve az egész] Földet szétégeti. A lángnyelveimmel fogok pusztítani. Az emberek és a Marutfiak⁵⁸ legyenek oltalmad.

DÁMÓDARA

Kálija! Égesd el a karomat, ha képes vagy rá!

KÁLIJA

Hahaha!

Képes vagyok elégetni a négy óceánnal körülvett, hét nagy hegység által felszabdalt Földet. [Azt gondolod, hogy] gondot jelent nekem a karod?

Állj csak ide! Hamuvá perzsellek! *(Kibocsátja mérge tüzét)*

DÁMÓDARA

Jól van, megmutattad, mi van benned.

KÁLIJA

Bocsánat, kegyelmezzen meg nekem a magasztos Nárájana!

DÁMÓDARA

Erre az erődre voltál ennyire büszke?

KÁLIJA

Légy irgalmas, Mindenható!

Leghatalmasabb isten! A páratlan erejű karod emelte fel a Góvardhanát.⁵⁹

Olyan a súlya, mint a Mandara-hegy. Szörnyű erővel bír! Háromvilág ura, ki lenne képes ezt elégetni, hiszen valamennyi ember az oltalmát élvezzi?

⁵⁸ Védikus eredetű, szélhez társított isteni lények.

⁵⁹ A pásztorközösségekben Krisna rávette a pásztorokat, hogy Indra helyett a közeli Góvardhana-hegynék mutassák be az áldozatukat. Az isten azonban az elmaradt áldozat miatt szörnyű esővel

Magasztos isten, ostobaságból vétkeztem. Házam egész népével az oltalmadat kérem.

DÁMÓDARA

Kálija, [mondd meg,] miért ütöttél tanyát a Jamuná holtágában?

KÁLIJA

Magasztos isten, rettegek Garudától, a pompás hátsodtól. Előle bújtam ide. Arra vágyom, hogy a Magasztos jóindulata óvjon meg ettől [a nagyra nőtt madártól].

DÁMÓDARA

Jól van, rendben.

Kígyók legjobbjá, a lábam nyomot hagyott a fejedem. Ha Garuda ezt meglátja, meg fog kegyelmezni neked.

KÁLIJA

Leköteleztél.

DÁMÓDARA

Most indulj, kérlek!

KÁLIJA

Ahogy a magasztos Nárájana parancsolja!

DÁMÓDARA

Egy pillanatra gyere csak vissza!

KÁLIJA

Itt vagyok, magasztos Úr!

DÁMÓDARA

Mostantól kezdve valamennyi élőlényvel, különösen a tehennel és a bráhmanákkal szemben önmérsékletet kell tanúsítanod.

KÁLIJA

Magasztos Úr, a mérgem beszennyezte ezt a vizet. Mielőtt elhagyom a Jamuná holtágát, a mérget visszaszívom magamba.

DÁMÓDARA

Indulj!

KÁLIJA

Ahogy a magasztos Nárájana parancsolja!

(Kíséretével együtt távozik)

DÁMÓDARA

Most szedek a tóból néhány virágot, hadd örüljenek a pásztorlányok.

MIND

Az urunk a kedvünkben járt! Éljen! Íme sértetlenül tért vissza hozzánk!

SZANKARSANA

A tehének és a bráhmanák hálások lehetnek neked!

sújtotta a pásztorokat, amely elől Krisna úgy nyújtott oltalmat, hogy ernyőként emelte fölējük a hegyet (*Harivamśa* 60.1–61.64).

DÁMÓDARA

Tessék, virágok!

MIND

Urunk, sosem szedtünk még [ilyen] makulátlan virágokat. Ezeket még a Nap és a Hold sugarai sem érintették meg. [A látványuk] félelemmel tölt el minket.

DÁMÓDARA

Mivel ezeket korábban veszélyesnek látták, a kedveskéim megrémültek. Nem kell félni. Ne féljete! Fogadjátok csak el! A kezem érintése megtisztította őket.

MIND

Ahogy parancsolja, felség.

(Belép egy katona)

KATONA

Hé, pásztor! Merre van Nandagópa fia?

PÁSZTOR

Uram, ott van, őt veszik körbe a pásztorlányok. Most végzett Kálíjával, a nagy kígyóval.

KATONA *(Odamegy)*

Nandagópa fia! A nevéhez illő módon félelmetes hadsereggel bíró uralkodó, Ugraszéna⁶⁰ fia, Kansza adott parancsot neked.

DÁMÓDARA

Tessék? Valaki parancsolgat?

KATONA

Mathurában az íjak felszentelésének a nagy ünnepe lesz. Ti kettőtöknek feltétlenül el kell jönnötök, hogy a kíséretetekkel együtt részt vegyetek rajta.

DÁMÓDARA

Fivérem, azt hiszem, itt az idő, hogy az istenek titkos ügyét szolgáljuk.

SZANKARSANA

Gyerünk, siessünk!

DÁMÓDARA

Jól van. Készen állok a fő feladatomra.

Most úgy fogok végezni az erős Kanszával, mint az oroszlán az erejét fitogtató elefánttal. Miután végigvonszoltam [a földön], a diadémján nem marad majd drágakő, a haja szanaszét fog heverni, a nyaklánc elszakad, a karkötői pedig az övével együtt lehullanak.

(Mind távoznak)

Vége a negyedik felvonásnak

⁶⁰ Az Ugraszéna (Ugrasena) név jelentése: 'félelmetes hadseregű'.

ÖTÖDIK FELVONÁS

(*Belép a király*)

KIRÁLY

Értesültem Kötélhasról és a fivérééről, Baláról.⁶¹ [Azt beszélük, hogy] a pásztorok közt nagy tetteket hajtottak végre, és valódi hősiességről adtak tanúbizonyságot. Az új ürügyével most ide hívtam őket, hogy a küzdőtéren birkózók segítségével végezzek velük.

Dhruvaszéna! Dhruvaszéna!

(*Belép egy katona*)

KATONA

Éljen a király!

KIRÁLY

Dhruvaszéna! Megérkezett már Nandagópa fia?

KATONA

A király is hallhatja. Kötélhas, Szankarsana és a többi pásztor mind itt van. Miután az elefántok felügyelője értesült róla, hogy a mosóemberektől ruhákat raboltak, parancsot adott Utpalápídának, a tajtékzó elefántnak,⁶² hogy végezzen velük. Ezután a következő történt. A gyerek észrevette a dühösen rárontó hegynyi elefántot, [de egy cseppet sem rémült meg]. Az erejét összeszedve kitörte az agyarát, és a pásztorok szeme láttára azon nyomban agyoncsapta.

KIRÁLY

Mit mondasz? Agyoncsapta? Most menj! Tudnom kell, hogy még mit cselekedett.

KATONA

Ahogy parancsolja, felség! (*Távozik, majd ismét bejön*) Éljen a király! Nandagópa fia már a főutcán jár. [Láthatta] az ünnep alkalmából felállított jelvényeinket és zászlóinkat, valamint a díszként elhelyezett füzereinket és koszorúinkat. [Érezhette] a füstölőink sűrű illatát. A palota kapujánál a púpos Madanikába botlott bele. A keze illatszerekkel volt tele. [A gyerek] kenőcsöt vett tőle, és miután bekente vele magát, a púpos testét kiegyenesítette. A púp eltüntetése után a virágárusoktól virágokat vett, és magát ezekkel felékesítve indult meg az íjászcarnok felé.

KIRÁLY

Vajon mit vehetett a fejébe? Siess gyorsan! Minden lépéséről tudnom kell!

⁶¹ Szankarsana másik neve.

⁶² Az elefánt a *Harivansában* Kuvalajápída (Kuvalayāpīda) néven szerepel, és a birkózópályán, közvetlenül a verseny kezdete előtt száll harcba a fivérével.

KATONA

Ahogy parancsolja, felség! *(Távozik, majd ismét bejön)* Éljen a király! Az íjász-csarnok öre, Szinhabala megpróbálta feltartóztatni, de [a gyerek] a fiülénél fogva végzett vele. Ezután az íjat is magához vette, és kettétörte. Most ide tart hozzád!

A sárga ruhája koszorúktól és pávatollaktól tündököl. A színe olyan, akár egy sűrű esőfelhő. Széles szemeit harag töltötte el. Rámával⁶³ együtt úgy közeledik, mint a [Földre] szállt halálisten.

KIRÁLY

Mintha kalapálna a szívem! Menj! Csánúrát és Mustikát már felkészítettem. Hozd ide őket! A Vrisni hercegeknek add parancsba, hogy készüljenek!

KATONA

Ahogy parancsolja, felség!

(Távozik)

KIRÁLY

Ideje elfoglalni a helyem. Hadd lássam, hogy száll harcba Csánúra és Mustika. *(Felmászik az emelvényre)* Madhuriká! A kaput!

MÁSODIK AJTÓNÁLLÓ

Ahogy parancsolja, felség!

(A király belép, és helyet foglal. Belép Csánúra és Mustika)

CSÁNÚRA

Készen állok a harcra! A büszkeség úgy feszít szét, mint egy ádáz elefántot. Ezt a Kötélhas kölyköt a küzdőtéren töröm darabokra!

MUSTIKA

Az öklöm [kemény, mint] az acél. Nem véletlenül hívnak Öklösnek. A haragomban úgy csapom agyon Rámát, ahogy hajdanán Indra mennykőve sújtott le a legnagyobb hegyekre.

KATONA

Íme a király! Köszöntsétek!

MINDKETTEN *(Odamennék hozzá)*

Éljen a király!

KIRÁLY

Csánúra! Mustika! Minden erőtokre szükség lesz, hogy a feladatot teljesítsétek!

MINDKETTEN

Figyeljen, urunk! A különféle harci fortélyaink, válldobásainak, fojtásaink, szorításaink és ütéseink sikerre vezetnek. Alig várjuk, hogy a felség is szemtanúja lehessen mindennek.

⁶³ Szankarsana másik neve.

KIRÁLY

Rendben! Járjatok sikerrel! Dhruvaszéna, vezesd be a két pásztorgyereket!

KATONA

Ahogy parancsolja, felség!

(Távozik. Belép Dámódara, Szankarsana és Dhruvaszéna)

DÁMÓDARA

Fivérem!

Amíg harcban meg nem ölöm és [a földön] végig nem vonszolom Kanszát, a korábbi születéseim nyomorult démonját, addig a halandók közt töltött időm értelmetlen: sem a pásztorok, sem a városlakók közt végrehajtott tetteim nem töltenek el megelégedéssel.

SZANKARSANA

Mihelyt a küzdőtérre lépek, az öklömmel ütöm le azt az Öklösnek nevezett őrző vasöklüt. Úgy fog járni, mint egy hosszú felhő, amelybe az égen egy szilaj szél kap bele.

KATONA

Íme, a király! Köszöntsétek!

MINDKETTEN *(Nevetve)*

Minek a királya ez?

KATONA

Az egész világnak és mindannyiunknak.

DÁMÓDARA

Volt mostanáig!

KATONA

Éljen a király! Itt ez a kettő!

KIRÁLY *(Végignézi rajtuk)*

Szóval ő a [híres] Kötélhas.

Méltóság árad belőle. A járása egyszerre fenséges és fesztelen, akár a mámortól vak elefánté. [A bőre] sötét színű. A vállai kemények, a karjai izmosak, a mellkasa pedig széles. Nem csoda, hogy sokat hallottam már róla. Ez[, ha akarja,] a háromvilágot is könnyűszerrel felforgathatja.

Ez pedig itt a bátyja. Úgy tudom, Rámának hívják. A külseje egyszerre áraszt derűt és komolyságot.

Széles szemei olyan makulátlanok, akár a frissen kinyílt lótosz [szirmai]. Alakja a Holdat idézi. Testét finom anyagból készült kék ruha fedi. Erős karját egy ezüst eke díszíti. [Ahogy lépdel,] megremeg [a nyakát díszítő] fehér liliomokból font, tarka füzér.

DÁMÓDARA

Fivérem, azt hiszem, ezt a kettőt jelölték ki arra, hogy velünk megküzdjenek.

SZANKARSANA

Legyen!

KIRÁLY

Dhruvaszéna! Kezdődjék a küzdelem!

KATONA

Ahogy parancsolja, felség! (*Eldobja a [küzdelem kezdetét jelző] virágfüzért*)

BIRKÓZÓK

Hej, mi az, miért nem szólnak már azok a harci dobok?!

CSÁNÚRA

Gyere csak, Kötélhas, a megváltás a karjaim szorításában vár rád.

DÁMÓDARA

Itt vagyok! Állj ide, és próbálj megfékezni.

MUSTIKA

Gyere, Ráma, az öklömmel zúzom szét a testedet! Vér és velő fog kísérni, amikor elhagyod az életedet.

SZANKARSANA

Mustika, add át a Halálnak az üdvözetemet! (*Mind birkóznak*)

DÁMÓDARA (*Megöli Csánúrát*)

Ez már ki is múlt. Az összes csontját összetörtem.

SZANKARSANA

Az enyém sem mozdul már többet.

DÁMÓDARA

Ideje, hogy a Kanszában lakó démont is Jama⁶⁴ házába küldjem. (*Felmászik a királyi páholyba, és a fejénél fogva lerántja Kanszát*) Íme, nézzétek a gonosz Kanszát!

A szájából vért okád. A szeme kifordult. A vállai, a nyaka, a csípője, a térde, a keze és a dereka egyaránt ripityára tört. A nyakláncra leszakadt.

A karkötője és a hosszú öve a földön hever. Úgy néz ki, mint egy hegy, amelynek a csúcsát Indra mennyköve csapta le.

HANG (*Színfalak mögött*)

Jaj, jaj, a király!

HANG (*Színfalak mögött*)

Anávristi! Sivaka! Hridika! Prithuka! Szómadatta! Akrúra és a többi Vrismi harcos! Itt az idő, hogy az urunkat megbosszuljuk! Gyerünk, gyorsan!

DÁMÓDARA

Fivérem, a katonákat vissza kellene tartani!

SZANKARSANA

Igen, próbálom!

Gyors lovak, harci szekerek, elefántok és elszánt harcosok [közelednek.

Ide hallom] a félelmetes hangjukat. [Látni lehet, mint] ragyognak a fényes kardjaik, nyilaik, dárdáik és kelevézeik. A két karommal úgy fogom ezt

⁶⁴ Jama az ind halálisten, ő uralkodik a holtak birodalma felett.

a hadsereget megrázni, mint a szelek hada a hab[ékkövekkel] berakott hullámfüzértől tajtékzó tengert.

(Belép Vaszudéva)

VASZUDÉVA

Mathurá lakói! Elég! Elég volt a gyilkolásból!

Róhiní gyermeke az én idősebbik fiam! A másikat pedig Dévakí szülte.

Hogyhogy nem ismeritek fel őket?! Nyugodjatok meg! Mi haszna a fegyvereknek? Kanszáért maga Visnu jött el.

SZANKARSANA *(Meglátja az apját)*

Apám! Apám! Szankarsanának hívnak. Üdvözöllek!

DÁMÓDARA

Apám, engem pedig Dámódarának, azaz Kötélhasnak[becéznek]. Én is köszönök.

VASZUDÉVA

A siker kísérjen örökké benneteket. Boldog vagyok, hogy ilyen kiváló fiaim születtek.

MINDKETTEN

Leköteleztél minket.

VASZUDÉVA

Ez meg ki?

(Belép a katona)

KATONA

Méltóságos uram, üdv neked!

VASZUDÉVA

[Ha már itt vagy,] dobd ki ezeket a holttesteket!

KATONA

Ahogy parancsolja, méltóságos úr!

PÁSZTOROK MIND *(Örvendeznek)*

Éljen! A pásztoroké lett az ország!

VASZUDÉVA

Ez már megint ki?

KATONA

Méltóságos uram, üdv neked!

VASZUDÉVA

Siess! Menj Anávrishihez, és tudasd vele Kötélhas úr parancsát! Ugraszénát⁶⁵ ki kell szabadítani a bilincseiből. Azt szeretnénk, hogy amint lehet, királyi pompájában fáradjon ide!

⁶⁵ Ugraszénát a fia, Kansza fosztotta meg a trónjától és börtönözte be.

KATONA

Ahogy parancsolja, méltóságos úr!

VASZUDÉVA

Egész jól nézünk ki!

Az istenek harsonái szólnak! Virágeső hull! Még a mennylakók krémje is eljött, hogy hódoljon Kansza megölője előtt.

HANG *(Színfalak mögött)*

Mostantól örökké a legkiválóbb isten, az égiek lótuszhoz hasonlóan széles szemű, háromvilágot védelmező ura fogja oltalmazni Mathurát, az arany teraszoktól ragyogó, nagy palotáiról, kapuiról és tornyaitól [híres városunkat].

VASZUDÉVA

Mathurá lakói! Figyeljete, hallgassatok most ide! Láthattátok, hogy a fiam könnyűszerrel töri fel a legkiválóbb démonok reteszeit. Ha kell, valamennyi harcossal kész szembeállni. Mivel engem Vaszudévának hívnak, [a gyermekem] Vászudévaként, azaz Vaszudéva fiaként lesz ismert. Az ő jóindulatának köszönhetitek, hogy ezentúl Ugraszéna király parancsát fogjátok követni.

MIND

A Vrisnik országa végre szilárd alapokon áll!

VASZUDÉVA

Vezesd be a királyt!

KATONA

Ahogy parancsolja, méltóságos úr!

(Távozik. Belép Ugraszéna)

UGRASZÉNA

Hosszú ideig voltam bebörtönözve, sokat szenvedtem. Késin megölője az erejére támaszkodva most úgy vette el a gyötrelmem, ahogy hajdanán Visnu segített Indrán.

(Belép Nárada)

NÁRADA

Most, hogy Kansza kimúlt, az istenek a mennyből ide küldtek, hogy a gandharvák⁶⁶ és az apszaraszok⁶⁷ társaságában Visnu előtt én is a tiszteltemet tegyem.

⁶⁶ Az égi lények zenével foglalkozó, férfiakból álló csoportja.

⁶⁷ Égi táncosnők.

DÁMÓDARA

Nicsak, az égi bölcs, Nárada! Üdv neked, mennyei tudással bíró férfi! Gyorsan, hozzátok a vendégfogadáshoz szükséges kellékeket!

NÁRADA

Köszönök mindent! A gandharvák és az apszaraszok már bele is kezdtek. Üdv neked, Nárájana! Valamennyi isten hódol előtted. Elpusztítottad a démont, és megvédted a Földet.

DÁMÓDARA

Mennyei bölcs, nagy öröm, hogy itt vagy. Mit tehetek még érted?

NÁRADA

Ha Visnu örömét leli bennem, és ha valóban van értelme az erőfeszítésnek, akkor csupán annyit kérek, hogy a legfőbb istenek társaságában hadd térjek vissza a mennybe.

DÁMÓDARA

Menj csak, viszontlátjuk még egymást!

NÁRADA

Ahogy parancsolod, magasztos Nárájana!

(Távozik)

Vége az ötödik felvonásnak

Záróvers

Oltalmazza egyedül a mi oroszlánhoz hasonló királyunk⁶⁸ a tengerrel körülvelt, Himalájával és Vindhjával felékszerezett Földet!

(Mindannyian távoznak)

⁶⁸ A záróversben, azaz a *bharatavākjában* (*bharatavākya*) előforduló *rājasimha* összetételt az itt alkalmazott „oroszlánhoz hasonló király” szókapcsolat helyett sokan egy konkrét történelmi személyre vonatkozó tulajdonnévként értik.

